

5

Amaçlarımız

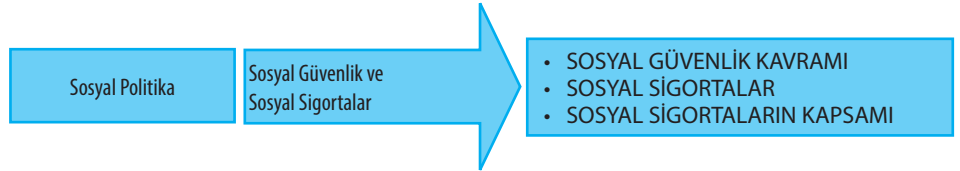
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sosyal güvenlik terimini ve kapsamını tanımlayabilecek,
- Geleneksel ve modern sosyal güvenlik yöntemlerini ayırt edebilecek,
- Sosyal sigortaların temel özelliklerini ve özel sigortalardan farklarını ayırt edebilecek,
- Sosyal sigortaların kişiler bakımından kapsamını açıklayabilecek,
- Sosyal sigorta sisteminin sağladığı sosyal güvenlik garantisinin kapsamını özetleyebilecek bilgi ve beceriler kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sosyal Güvenlik
- Sosyal Sigortalar
- Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları
- Hastalık, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Analık Sigortası
- Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası
- İşsizlik, Aile Ödenekleri ve Bakım Sigortası

İçindekiler

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar

SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Terim Olarak Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik ihtiyacı, ilk insanla birlikte var olmasına rağmen terim olarak sosyal güvenliğin kullanımı çok yenidir ve ilk defa 1935 tarihli, Amerikan Sosyal Güvenlik Kanunu'nda (*The Social Security Act*) kullanılmıştır (ILO, 1984: 3). Terim olarak kullanılması gecikmiş olmakla birlikte benimsenmesi ve yaygın olarak kullanımı çok kısa sürede gerçekleşmiş, nitekim 1941 tarihli Atlantik Şart'ında; 1948 tarihli Birleşmiş Milletler *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün konu ile ilgili belgelerinde sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (ILO, 1984: 3).

Sosyal güvenlik, doğal olarak kendisini oluşturan sosyal ve güvenlik kelimeleri ile çok ilgili bir anlama sahip olmakla birlikte bu iki kelimenin birlikte kullanımının yarattığı sinerji dolayısıyla çok daha geniş kapsamlı bir anlama sahiptir. Sosyal kelimesi, “bir topluluğa ait, toplumsal, toplum düzenine ilişkin” gibi anlamları yanında düşünce olarak, “birlik, eşitlik, dayanışma esasına dayanan bir zihniyeti ve iktisaden zayıf durumda olan ve korunması gereken grupları” ifade etmek için de kullanılır (Yazgan, 1992: 17-18; Dilik, 1991: 1). Objektif olarak herhangi bir tehlikenin yokluğunu ifade eden güvenlik kelimesi subjektif olarak da tehlikelere karşı korunmuş olma (Dilik, 1991: 1), yani tehlikelerden uzak olma hâlini ifade eder (Yazgan, 1992: 18).

Kelime anlamlarından hareket ederek bir tarif yapmak gerekirse sosyal güvenlik; *toplumu oluşturan bütün fertlerin uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi* demektir (Yazgan, 1992: 18). Öte yandan sosyal güvenlik, insanoğlunun bütün insanlık tarihi boyunca tehlikenin zararlarından korunmak için geliştirdiği bireysel ve toplumsal tedbirlerin bütününe verilen ortak adı da ifade etmektedir.

Tehlike: İnsanların istek ve iradeleri dışında meydana gelen ve geldiği zamanda onlara zarar vererek muhtaç durumda bırakan ve korunma ihtiyacı doğuran olaylardır.

Dar ve Geniş Anlamda Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik garantisinin sağlanmasının temelinde gelir transferi yatar. İnsanlar, genç, sağlıklı ve çalışabildikleri dönemlerde elde ettikleri gelirin bir kısmını tüketmeyip yaşlı, hasta ve çalışamadıkları dönemlerde kullanmak üzere tasarruf ederler. Bu açıdan sosyal güvenlik, gençlik dönemlerinden yaşlılık dönemine, sağlıklı dönemlerden hastalıkla karşılaşılan dönemlere ve çalışarak gelir elde edilen dönemlerden çalışamayan dönemlere yapılan gelir transferini ifade eder (Alper, 2014: 5). Toplumsal açıdan ise aynı mekanizma içinde yaşadığımız dönemde gençlerden

yaşlılara, sağlıklı olanlardan hasta olanlara ve bugün çalışan ve geliri olanlardan çalışamayan ve geliri olmayanlara doğru olan gelir transferini ifade eder. Sosyal güvenliğin sosyal boyutu ve toplumsal açıdan karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma yönü de bu durumda ortaya çıkar. Sosyal güvenlik ihtiyacının evrensel olması ve bu evrensel ihtiyacı karşılamak için gerçekte bir gelir transferi mekanizması olarak işlemesi onu, geniş anlamda geliri yeniden dağıtarak refah dağılımını daha adil hâle getirmeyi amaçlayan sosyal politikanın en kapsamlı politika aracı hâline getirmiştir (Alper, 2014: 6).

Sosyal güvenliğin hangi durumlarda ne tür bir gelir transferi sağladığı onun dar ve geniş anlamlarda kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. *Dar anlamda sosyal güvenlik*; gelir transferinin toplumsal düzeyde gerçekleştirilmesine yönelik mekanizmaların ve bunları düzenleyen hukuk düzeninin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre, hangi tehlikelerin, hangi zararlarının, nasıl ve ne miktarda/seviyede karşılanacağını belirlemek dar anlamda sosyal güvenlik tanımını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, insanların tanımlanmış sosyal risklerle (hastalık, iş kazaları, meslek hastalıkları, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik, aile gelirinin yetmezliği) karşılaşmaları hâlinde ortaya çıkan gelir kesilmesinin/azalmasının telafi edilmesi ve tedavi ihtiyacının karşılanması için ortaya çıkan gider artışlarının karşılanması anlamına gelmektedir (Arıcı, 1999: 3; Güzel vd, 2010: 8; Gerek, 2010: 5). Sayılan bu tehlikeler ILO, tarafından belirlenen sosyal güvenlik risklerini oluşturmaktadır.

Geniş anlamda sosyal güvenlik; dar anlamdaki sosyal güvenliğin anlam ve kapsamını genişleterek, sebebi ne olursa olsun muhtaçlık ve yoksulluk yaratan her türlü duruma karşı korunma garantisi sağlanması anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla sosyal güvenlik, sosyal politika ile anlam ve kapsam bakımından bütünleşmektedir (Güzel vd, 2010: 5). Dar anlamda sosyal güvenliğin kapsamına giren tehlikelere ilaveten aile, konut, şehirleşme, eğitim, meslek seçimi, istihdam, sağlık ve hijyen (Dilik, 1991: 5), iş sağlığı ve güvenliği, ülke içi yer değiştirme ve uluslararası göç gibi yoksulluk yaratma riski bulunan her durum geniş anlamda sosyal güvenliğin ilgi alanına girmektedir. Geniş anlamda sosyal güvenlik;

- Fertlere ve ailelerine ekonomik güvence sağlamak,
- “Önlemek, ödemekten ucuzdur” anlayışına uygun olarak sosyal güvenliğin önleyici fonksiyonunu güçlendirmek,
- Kişiliğin serbestçe geliştirilmesi ve insan mutluluğunun artırılması,

amaçlarını da kapsamına almış tedbirler bütünüdür (Güzel vd., 2010: 6-8; Gerek, 2010: 4). Bir başka açıdan değerlendirmek gerekirse, geniş anlamda sosyal güvenlik, ILO’nun insana yakışır iş (düzgün iş) amacını gerçekleştirme idealine daha yakın anlama sahiptir.

İnsana yakışır iş- Düzgün iş: İnsanların çalışma hayatına yönelik bütün olumlu beklentilerinin (hak ettiği ücret ve çalışma süresi gibi) gerçekleştiği durumu ifade eder (www.ilo.org/decentworkagenda).

SIRA SİZDE

Geniş anlamda sosyal güvenliği, dar anlamda sosyal güvenlikle ayıran temel özellik nedir?

Tehlikelerle Mücadele ve Sosyal Güvenlik

Ünitenin başlangıç kısmında da belirtildiği gibi sosyal güvenlik tehlikelerle ilgilidir. Tehlike, kaçınılması ve uzak durulması gereken, eğer mümkünse hiç karşılanmak istenmeyen bir durum olmakla birlikte bazı tehlikeler insanlar için mutlak ve kaçınılmaz olarak hayatın bir parçasıdır (Yazgan, 1992: 53; Alper, 2014: 12). Nitekim hastalık, bütün insanların hayatı boyunca sıklıkla karşılaştığı bir tehlikedir. Öte yandan işsizlik bazı insanların hayatı boyunca hiç karşılaşmayabileceği bir tehlike iken yaşlılık ve ölüm bütün insanlar için mutlak ve kaçınılmaz bir tehlikedir. Öte yandan analık, yalnızca kadınlar için bir tehlike iken iş kazaları ve meslek hastalıkları yine yalnızca çalışan insanlar için bir tehlikedir.

Tehlikeler, değişik faktörlerle sınıflandırılabilir. Bunlardan en bilinenleri; meydana geliş sebeplerine göre, yol açtığı zararlar ve zararların niteliğine göre yapılan sınıflandırmalardır. Meydana getiren faktörler (sebepler) yani kaynağı bakımından tehlikeler dört ana grupta toplanır. Bunlar:

Tehlikelerin çeşitleri, tehlikelerle mücadele, tehlikelerin zararları ve sosyal güvenlik ilişkisi ile daha ayrıntılı bilgiyi Turan Yazgan'ın İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992) adlı kitabında bulabilirsiniz.

K İ T A P

- **Fizyolojik tehlikeler:** İnsan fizyolojisinin doğasından kaynaklanan ve insanların beden ve ruh bütünlüğüne yönelik zararlar veren hastalık, yaşlılık, analık ve ölüm gibi tehlikelerdir.
- **Tabii afetlerden kaynaklanan tehlikeler:** Deprem, fırtına, su baskını, toprak kayması ve iklim değişiklikleri gibi insanların kontrol edemediği can ve mal kaybına yol açan tehlikelerdir.
- **Sosyo-ekonomik tehlikeler:** İktisadi ve sosyal hayatın işleyişinde meydana gelen dalgalanmalara bağlı olarak ortaya çıkan krizlerin yarattığı işsizlik, işini-işyerini kaybetme ile sosyal hayatın devamlılığına yönelik olumsuz gelişmelerin boşanma veya aile reisinin ölümüne bağlı olarak dul ve yetim kalma gibi sonuçları olan tehlikelerdir.
- **İnsanların sebep olduğu tehlikeler:** İnsan bizzat kendisi için en büyük tehlikedir. Bilerek veya bilmeyerek, isteyerek veya istemeden gasp, hırsızlık, öldürme, yaralama, sakat bırakma gibi sonuçlar yaratan insandan kaynaklanan her türlü fiziki şiddet bu tehlike grubuna girer. Yukarıda sayılan bireysel zararların yanında savaşlar, insanoğlunun toplu olarak kendi cinsine yönelik en büyük tehlikeyi oluşturur.

Yukarıda sayılan tehlikeler, ILO tarafından sosyal güvenlik sisteminlerinin sağlayacağı koruma garantisinin sınırlarının belirlenmesi bakımından 102 sayılı Sözleşme ile somut hâle getirilmiş ve yeni bir sınıflandırma yapılmıştır. *Sosyal güvenlik tehlikeleri* olarak tarif edilen bu tehlikeler: Hastalık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve çocuk sayısına bağlı olarak aile gelirinin yetersizliği olarak sınıflandırılmıştır.

Tehlikeler, sosyal güvenlik ihtiyacı doğuran zararları bakımından da sınıflandırılabilir. Buna göre tehlike meydana geldiği zaman:

- Çalışma gücünün kısmen veya tamamen kaybedilmesine,
- Gelir kesilmesine veya azalmasına,
- Gider artışına,
- Mal varlığının kaybedilmesine

yönelik zararlar verebilir. İnsanlar tehlikelerle karşılaştıkları zaman bu zararlardan biri, birkaçı veya hepsine maruz kalabilirler. Nitekim hastalık hâlinde insanlar çalışma gücü kaybına bağlı olarak gelir kesilmesi ile karşılaşırken aynı zamanda iyileşmek için yaptığı sağlık harcamaları dolayısıyla gider artışı ile de karşılaşır. Hâlbuki işsizlik hâlinde insanlar yalnızca gelir kesilmesi ile ilgili zarara muhatap kalırlar. Analık hâlinde çalışan kadın doğumdan önce ve sonra belirli süreler için hem çalışma gücünü kaybeder, hem de gelir kesilmesine maruz kalır. Çocukla ilgili giderler de analık hâlinin bir başka zararını oluşturur.

Tehlikeler; yarattığı zararların süresi dikkate alınarak: *Kısa vadeli ve uzun vadeli tehlikeler* olarak da sınıflandırılır. Buna göre; hastalık, analık, işsizlik ve iş kazaları kısa vadeli sosyal güvenlik tehlikeleri; malullük, yaşlılık ve ölüm gibi tehlikeler ise uzun vadeli tehlikeler olarak tanımlanır.

102 Sayılı Sözleşme: 1952 tarih ve 102 sayılı "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları" Sözleşmesi, ILO'nun bu alanda kabul ettiği ilk ve en kapsamlı sözleşmedir. Sözleşme, sosyal sigorta kolları ile ilgili haklar ve yükümlülükler bakımından temel norm ve standartları belirlemiştir.

Sosyal güvenlik, tehlikenin zararlarına karşı yürütülen mücadelenin adıdır.

Tehlike, insanlar için mutlak ve kaçınılmaz bir durum olduğu için insanlık tarihi de aynı zamanda tehlikelerle mücadele tarihidir. Bu mücadele iki boyutludur. Bir yandan tehlikenin kendisine karşı onu yok etmek için mücadele edilirken diğer yandan da tehlikelerden zarar gören insanların bu zararlardan kurtarılması mücadelesidir. Sosyal güvenlik bu ikinci grupta yer alan, tehlikenin zararlarına karşı yürütülen mücadeleye verilen addır (Yazgan, 1992: 64). Günümüz sosyal güvenlik sistemleri tehlikelerin zararlarından çalışma gücü kaybı, gelir kesilmesi ve gider artışı ile ilgili zararları karşılarken mal varlığına yönelik zararların karşılanmasını kapsam dışında bırakmıştır. Mal varlığına yönelik zararlar özel sigortalar tarafından karşılanmaktadır.

SIRA SİZDE

ILO tarafından belirlenen sosyal güvenlik tehlikelerini sayınız.

İNTERNET

Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) ve Teşkilatın sosyal güvenlikle ilgili çalışmalarını için <http://www.ilo.org/global/topics/social-security/sayfasını> inceleyebilirsiniz.

En temel sosyal güvenlik tekniği bireysel tasarruflardır.

Sosyal Güvenlik Teknikleri ve Yöntemleri (Kurumsal Yapı)

İnsanlar sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için zaman içinde çeşitli teknikler ve yöntemler geliştirmişlerdir. Temel sosyal güvenlik tekniği tasarruftur ve tasarruf bir sosyal güvenlik tekniği olarak gelirin elde edildiği anda tüketilmeyip, ihtiyaç duyulan anlarda kullanılmak üzere saklanmasıdır. Gençlik dönemlerinde yaşlılık dönemleri; sağlıklı dönemlerde hastalık dönemleri için olduğu gibi. Daha önce de vurgulandığı gibi, bu anlamda sosyal güvenlik tehlikesiz geçen dönemden tehlikeye maruz kalınan döneme bir gelir transferi mekanizmasıdır.

Sosyal güvenlik teknikleri bireysel teknikler ve toplu (kollektif) teknikler olmak üzere ikiye ayrılır (Arıcı, 1999: 43-50). *Bireysel teknikler*; fertlerin kendi irade ve istekleri ile kendi sosyal güvenliklerini sağlayacak tedbirleri almasıdır. *Toplu teknikler* ise toplum olarak bir arada yaşamının ürünü olarak gelişen tekniklerdir. Toplu tekniklerin özünde karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma anlayışının yanı sıra işbirliği esasına dayalı bir gelir transferi söz konusudur. Toplu tekniklerin özünde birlikte hareket etme bilinci vardır. İnsanların ve toplumların hangi teknikleri kullanarak sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacağı iktisadi, sosyal, hukuki ve kültürel faktörlere bağlı olarak bir toplumdan diğerine ve insanlık tarihi içinde de bir dönemden diğerine değişir.

Bugün geline nokta itibarıyla sosyal güvenlik için geliştirilen teknikleri ve kullanılan yöntemleri sınıflandırmak gerekirse;

- Geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri (sosyal yardımlar)
- Modern (günümüz) sosyal güvenlik yöntemleri

olmak üzere iki ana grupta toplamak, günümüz sistemlerinin bugün geldiği noktayı dikkate alarak bunlara tamamlayıcı yöntemleri de eklemek mümkündür (Yazgan, 1992: 26-29; Alper, 2014: 33-49).

DİKKAT

Buradaki geleneksel ve modern (günümüz) ayrımı kesinlikle olumlu veya olumsuz değer yargısı taşıyan bir ayrım değildir. Geleneksel, geçmişte var olan ancak bugün etkinliğini kaybeden, modern ise bugün geçerli olan anlamındadır. Nitekim bir süre sonra yeni sosyal güvenlik yöntemleri geliştirilmesi hâlinde bugünün modern yöntemleri olarak kabul edilen sosyal sigortalar o dönem için geleneksel yöntemler arasında yer alabilir.

Sosyal güvenlik tekniklerini sınıflandırınız.

SIRA SİZDE

Geleneksel Sosyal Güvenlik Yöntemleri

Geleneksel yöntemler, esas olarak bireysel tasarruflar ve her türlü sosyal yardımlardan oluşan yöntemlerdir. İnsanlık tarihinin başlangıcından devletin günümüz sosyal güvenlik sistemlerini oluşturmaya kadar geçen dönemde kullanılan bütün teknikleri ve geliştirilen yöntemleri ifade eder (Alper, 2014: 35). Bugün de bu yöntemlerin hemen hemen hepsi varlığını sürdürmekle birlikte etkin ve birinci derecede sosyal güvenlik garantisi sağlama fonksiyonları zayıfladığı için geleneksel yöntemler olarak adlandırılmaktadırlar. Bireysel tasarruflar; aile içi yardımlaşma, tanıma bilme faktörüne bağlı sosyal yardımlar, dinî sosyal yardımlar ve kurumsallaşmış (teşkilatlı) sosyal yardımlar geleneksel yöntemleri oluşturur.

- **Bireysel tasarruflar**, ilk ve temel geleneksel sosyal güvenlik yöntemini oluşturur. Fertler, gönüllü veya zorunlu olarak tasarruf yapabilecekleri gibi tasarruflarını aynı veya nakdi olarak da yapabilirler. Fertlerin gelir seviyesi, tasarruf bilinci, tehlikesiz geçen süre ve tehlikenin zararları gibi faktörler bireysel tasarrufların sosyal güvenlik garantisi sağlama fonksiyonunu belirler (Alper, 2014: 35; Arıcı, 1999: 52-55).
- **Aile içi yardımlaşma**, en temel geleneksel sosyal güvenlik yöntemidir. Birden fazla kuşağın bir arada yaşamasından oluşan geniş aile daha etkin bir sosyal güvenlik garantisi sağlarken, şehirleşme ile küçülen ve çekirdek aileye dönüşen yapının sosyal güvenlik fonksiyonu zayıflamıştır.
- **Tanıma bilme faktörüne bağlı yardımlaşma**, bir arada yaşama kültürünün bir ürünü "aidiyet" duygusu ile gelişmiştir. Komşuluk ve akrabalığa bağlı yardımlaşma bu yöntemin en yaygın olanıdır. Kırsal kesimde ve kentlerin gecekondü bölgelerinde daha etkindir. Türk toplumuna has olmak üzere *hemşehrilik* duygusu ile geliştirilen yardımlaşma yöntemleri de bu grupta yer alır (Alper, 2014: 38).
- **Dinî sosyal yardımlar**; her toplumda ve her dönemde diğer yardımlaşma şekillerini de etkileyen en kapsamlı geleneksel yöntemleri oluştururlar. Bütün dinlerin özünde zayıf ve güçsüzleri korumaya yönelik yardımlaşma esasları vardır. İslam dini, birçok ibadeti sosyal güvenlik fonksiyonu görececek hâle getirmiştir. **Kurban**, *fitre* ve *zekât*'ın yanı sıra *oruç* ve *hac* da uygulamada birer sosyal güvenlik garantisi sağlayan dinî ibadet hâline gelebilmektedir.
- **Kurumsallaşmış sosyal yardımlar**: Sanayi devrimi öncesi dönemde esnaf ve sanatkârların kendi mensuplarından hastalanan, sakatlanan, işi bozulanların veya ölenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere lonca teşkilatlanmasının bir parçası olarak oluşturdukları **orta sandıkları (teavün)**, bir dönem etkin sosyal güvenlik garantisi sağlamışlardır. Üyelerden alınan aidatlarla oluşturulan fon, üyelerin yukarıda belirtilen tehlikelerden biri ile karşılaşması hâlinde sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak üzere verilmektedir. Selçuklu-Osmanlı kültürünün bir ürünü olarak ortaya çıkan vakıflar, zor durumda olanlara yardım amacı ile oluşturulmuşsa "**avarız vakıfları**" olarak birer toplu yardımlaşma yöntemi olarak fonksiyon görmektedir.

Sanayi Devrimi öncesi dönemde, özellikle Sanayi Devrimi'nin yaşandığı ülkelerde işyerleri veya iş kolları düzeyinde sendikalar veya çalışanların kendi aralarında kurdukları karşılıklı yardımlaşma sandıkları da kurumsallaşmış sosyal yardımların diğer örnekleri arasında yer almaktadır.

Aidiyet: Bir gruba, kuruluşa veya organizasyona mensup olmaktan kaynaklanan duygu. Bir arada olma, birlikte hareket etme, birbirinden haberdar olma ve paylaşma motiflerini çağırıştırır.

Kurban Üçte birinin yoksullara dağıtılmak zorunda olunması; fitre ve zekât muhtaç olanlara verilmesi hâlinde doğrudan bir sosyal güvenlik yöntemidir. Oruç ve hac ise sağlık durumu elvermediği için bu ibadetleri yerine getiremeyenlerin, yoksulların gıda ve diğer ihtiyaçlarını karşılanması hâlinde birer sosyal güvenlik yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Orta Sandıkları: Teavün-Sosyal yardım sandıkları: Muhtaç duruma düşenlere mali destek vermek üzere genellikle aynı meslek veya sanayideki kişiler tarafından meydana getirilen primli sisteme göre işleyen yardımlaşma sandıklarıdır. Çalışma ilkeleri dikkate alındığı zaman, orta sandıklarını, sosyal sigortaların ilk örnekleri, öncüsü olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Avarız vakıfları: Osmanlı Devleti'nde köy ve mahallelerde, hâkin ve özellikle muhtaçların bir takım temel gereksinimlerinin karşılanması için kurulan vakıflar (Seyyar, 2005: 29). Özellikle belirtmek gerekir ki her vakıf (yol, köprü, ibadethane, okul vb. bina yapımı için oluşturulanlar gibi) sosyal güvenlik kurumu olarak değerlendirilemez.

Külfet-nimet dengesi: Sosyal sigorta kurumlarının işleyişinde sigorta tekniğinin hakim olduğunu vurgulamak üzere ödenen primlerle (külfet), sağlanan fayda (nimet) arasında bir ilişki ve denge bulunduğu gerçeğini ifade etmek için kullanılan yaygın bir terimdir.

Modern (Günümüz) Sosyal Güvenlik Yöntemleri

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak hızlanan şehirleşme, işgücünün yapısındaki değişme, çalışma ve istihdam şartlarının değişmesi, aile yapısındaki küçülme geleneksel sosyal güvenlik yöntemlerini ortadan kaldırmış veya zayıflatmıştır. Yeni toplumsal yapının ihtiyaç duyduğu sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak üzere iki temel yöntem geliştirilmiştir: Bunlar, *sosyal sigorta yöntemi* ve *kamu sosyal güvenlik harcamalarıdır* (Devletçe korunma yöntemi).

- **Sosyal sigorta yöntemi**, sigortacılık tekniği esas alınarak geliştirilen bir yöntemdir ve esas olarak aynı nitelikteki tehlikelerin tehdit ettiği insanlarmın, karşılaşacakları zararları eşitlemek amacıyla bir araya gelmeleri esasına dayanmaktadır (Dilic, 1991: 57). Primli rejimler olarak da adlandırılır. Sigorta tekniğinin özünü oluşturan riskin dağıtılması prensibine göre işler. Sigorta tekniğinin, devlet müdahalesi ile sanayi toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacını karşılayacak şekilde yeniden düzenlenerek şekillenmiş hâlidir. Devlet tarafından kurulması, zorunlu katılım esası, katılanların ve işverenlerinin prim ödeyerek finansmana katılması, kendi kendine yardım ilkesinin hakim olması, özerk yönetime sahip olması, hakların ve yükümlülüklerin kanunla belirlenmiş olması temel özelliklerini oluşturur (Dilic, 1991: 59; Yazgan, 1992: 27).
- **Devletçe korunma yöntemi:** Sosyal sigortaların, sigorta tekniğini (külfet-nimet dengesini) esas alarak çalışması, herkesi sosyal güvenlik kapsamına alma hedefinin gerçekleştirilmesi bakımından *idari ve teknik boşluklar* bırakmaktadır. Boşluk, korunmasızlık, sosyal güvenlik garantisinden yoksunluk anlamına gelmektedir ve sosyal güvenliğin temel ve vazgeçilemez insan haklarından biri olarak kabul edilmesinden sonra bu boşlukları gidermek sosyal devletin bir görevi olarak tarif edilmiştir. Devlet, çeşitli sebeplerle muhtaç duruma düşen vatandaşlarının sosyal güvenlik garantisini bir kamu görevi olarak, karşılıksız ve vergi gelirlerinden ayrılan payla karşılamaktadır. Bu amaçla yapılan her türlü harcama, "*kamu sosyal güvenlik harcamaları*" olarak adlandırılmakta, faydalananların herhangi bir prim veya vergi ödeme zorunluluğu bulunmadığı için "*primsiz rejimler*" olarak kabul edilmektedir (Yazgan, 1992: 25-26). Kamu sosyal güvenlik harcamaları yoluyla sağlanan sosyal güvenlik garantisi çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Sağlık hizmetlerinin karşılıksız veya çok düşük bedelle sağlanması gibi hizmet şeklinde; gıda, giyim, yakacak ve barınma masraflarının karşılanmasına yönelik olarak kamu yardımı şeklinde ve engelliler, gaziler ve şehit ailelerine sürekli gelir ve aylık ödemesi şeklinde gerçekleştirilebilir. Özel olarak korunması gereken, *dezavantajlı gruplar* olarak bilinen engelliler, yaşlılar ve kimsesiz çocuklara yönelik eğitim ve bakım hizmetleri kamu sosyal güvenlik harcamalarının önemli bir ayağını oluşturur.

Tamamlayıcı Sosyal Güvenlik Yöntemleri

Başta sosyal sigortalar olmak üzere kamu sosyal güvenlik programlarınca sağlanan sosyal güvenlik garantisinin seviyesini yetersiz bulan, daha yüksek bir korunma garantisi talep edenler tamamlayıcı nitelikte olmak üzere ilave yöntemlere başvurabilirler. Çünkü devlet, fertlere ve ailelere onları başkalarına muhtaç etmeyecek asgari seviyede bir koruma garantisi sağlar. Bazı insanlar bu korumayı yetersiz görürlerse yaşlılık, malullük, hastalık ve işsizlik gibi muhtaçlık dönemlerinde kullanılmak

üzere yapılan aynı veya nakdi tasarruflar tamamlayıcı bir sosyal güvenlik yöntemi-
midir. Benzer şekilde kira geliri için bir gayrimenkul (ev-işyeri) olarak emekli-
lik döneminde ilave gelir elde etmek geleneksel bir tamamlayıcı sosyal güvenlik
yöntemidir. Özel sigortaların hayat, kaza ve ölüm sigorta branşları ve özellikle
bireysel emeklilik programları günümüz toplumlarında yaygın olan tamamlayıcı
sosyal güvenlik yöntemi-
midir. İşyeri ve iş kolu düzeyinde, sendikalar veya meslek
birlikleri öncülüğünde kurulan yardımlaşma sandıkları da (OYAK, İLK SAN vb.)
tamamlayıcı sosyal güvenlik garantisi sağlayan yöntemlerdir.

Tamamlayıcı sosyal güvenlik tekniklerinin önemini belirtiniz.

SIRA SİZDE

Günümüzde Sosyal Güvenlik

Günümüz sosyal güvenlik sistemlerinin temel prensipleri ve kurumsal yapısı büyük
ölçüde II. Dünya Savaşı sonrası dönemdeki siyasi, sosyal ve iktisadi gelişmelerin
belirleyici şartları altında şekillenmiştir. BM, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin
22. ve 25. maddelerinde temel ve vazgeçilmez insan haklarından biri olarak kabul
edilen ve kapsamı ve sınırları çizilen sosyal güvenliğin, ILO'nun 1952 tarih ve 102
sayılı *Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi* ile somut norm ve standartları
belirlenmiştir. Bölgesel düzeydeki *Avrupa Sosyal Şartı* ve *Avrupa Sosyal Güvenlik
Sözleşmesi* gibi uluslararası belgelerde bu norm ve standartları geliştiren hedeflere
yer verilmiştir (Gerek, 2010: 21-22). Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde
yeni bağımsızlık kazanan çok sayıda ülkenin anayasalarında sosyal güvenlik, ulus-
lararası norm ve standartlara paralel hükümlerle düzenlenmiş, çok sayıda özel sos-
yal güvenlik mevzuatı hayata geçirilmiştir. Bugün geline nokta sosyal güvenlik
hukuku, sosyal hukukun en gelişmiş alanlarından birini oluşturmaktadır.

ILO, çalışanlar, aileleri ve bütün toplumun refah ve huzuru için sosyal güvenli-
ği sosyal politikanın en önemli vasıtası olarak değerlendirmektedir (ILO, 2001: 1).

ILO'ya göre temel bir insan hakkı olarak sosyal güvenlik, sosyal dayanışmayı
sağladığı ölçüde sosyal barış ve sosyal içermenin gerçekleşmesine hizmet etmek-
tedir. Sosyal güvenlik, yoksulluğu önlemeyi ve ortadan kaldırmayı amaçlayan hü-
kümet politikalarının vazgeçilemez parçasıdır. Yine ILO'ya göre sosyal güvenlik,
insan haysiyetinin korunması, sosyal adalet ve eşitliğin sağlanmasına katkıda bu-
lunduğu ölçüde rejim olarak demokrasinin gelişmesine ve güçlenmesine de kat-
kıda bulunmaktadır (ILO, 2001: 1-2).

Sahip olduğu önemin aksine sosyal güvenlik, herkes için bir hak olamamış-
tır. ILO verilerine göre; dünya nüfusunun yalnızca % 20'si yeterli sosyal güvenlik
garantisine sahiptir. Yarısından fazlasının hiçbir sosyal güvenlik garantisi yok-
tur (www.ilo.org/global/topics/socialsecurity). Sahip olduğu öneme bağlı ola-
rak ILO, *Herkes İçin Sosyal Güvenlik* kampanyası başlatmıştır. ILO'nun 2012 yılı
konferansının ilk oturumunda tartışılmak üzere *Sosyal Adalet ve Daha Adil Bir
Küreselleşme İçin Asgari Sosyal Koruma Hedefleri* başlıklı bir konu belirlemiştir.
Temel sosyal güvenlik normlarından vazgeçmeden ülkeler için uygulanabilir sos-
yal güvenlik programları geliştirilmesine büyük önem vermeye başlamıştır. Sos-
yal güvenlik, ILO'nun son yıllarda sık aralıklarla *Çalışma Raporları* hazırladığı en
önemli gündem konusunu oluşturmuş, *insana yaraşır iş* unsurları arasında yer
verilmiştir. ILO'nun son çalışmalarına göre; başta işsizlik, gelir dağılımının bo-
zulması ve yoksulluğun artması olmak üzere küreselleşmenin yaratacağı olumsuz
sonuçların giderilmesine yönelik temel sosyal politika aracı sosyal güvenlik ola-
caktır. (www.ilo.org/global/topics/socialsecurity).

Tamamlayıcı Sosyal

Güvenlik Kurumları: OYAK ve
İLK SAN ülkemizdeki en yaygın
tamamlayıcı sosyal güvenlik
kurumlarıdır. OYAK, Türk Silahlı
Kuvvetleri mensuplarının,
İLK SAN da Milli Eğitim
Bakanlığı bünyesindeki ilkökul
öğretmenlerinin yardımlaşma
sandığıdır.

Benzer amaçla oluşturulan,
kamu kesiminde askerî personel
dışındaki memurları kapsamına
alan Memur Yardımlaşma
Kurumu (MEYAK), 1971 yılında
oluşturulmuş ancak başarılı
olamamıştır.
Nitekim, 1971-1982 arası
dönemde çalışan memurlardan
toplanan paraların iadesi ile 1982
yılında tasfiye edilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel

Bildirgesi; Madde 22: Herkesin,
toplumun bir üyesi olarak,
sosyal güvenliğe hakkı vardır.
Ulusal çabalarla ve uluslararası
iş birliği yoluyla ve her devletin
örgütlenmesine ve kaynaklarına
göre, herkes onur ve kişiliğinin
serbestçe gelişim için gerekli
olan ekonomik, sosyal ve kültürel
haklarının gerçekleştirilmesi
hakkına sahiptir.

İnsan Hakları Evrensel

Bildirgesi; Madde 25:

1. Herkesin kendisinin ve ailesinin
sağlık ve refahı için beslenme,
giyim, konut ve tıbbi bakım
hakkı vardır. Herkes işsizlik,
hastalık, sakatlık, dulluk,
yaşlılık ve kendi iradesi
dışındaki koşullardan doğan
geçim sıkıntısı durumunda
güvenlik hakkına sahiptir.
2. Anaların ve çocukların özel
bakım ve yardım görme
hakları vardır. Bütün çocuklar;
evlilik içi veya evlilik dışı
doğmuş olsunlar, aynı sosyal
güvenceden yararlanırlar.

ILO, hangi amaçları gerçekleştirmek için sosyal güvenliğini temel bir araç olarak görmektedir.

SOSYAL SİGORTALAR

ILO ve Sosyal Güvenlik:

ILO'nun son yıllardaki bazı Çalışma Raporlarından, 2001 tarihli "Social Security: A New Consensus-Sosyal Güvenlik Yeni Bir Konsensus"; 2011 tarihli "World Social Security Report:2010/11:Providing Coverage in Times of Crisis and Beyond" 2011 tarihli "Social Protection Floor For a Fair and Inclusive Globalisation" adlı raporlar ilk akla gelenlerdir.

Sosyal sigortalar, sanayi toplumunun değişen sosyal güvenlik ihtiyacına cevap vermek üzere geliştirilen sosyal güvenlik tekniğidir. Geleneksel sosyal güvenlik tekniklerinin; nüfusun ağırlıklı olarak şehirlerde yaşadığı, işgücünün % 80 ve daha fazlasının sanayi sektöründe işçi olarak çalıştığı, rekabet dolayısıyla işçi ücretlerinin çok düşük olduğu, çalışma hayatını düzenleyen ve çalışanları koruyan herhangi bir devlet müdahalesinin olmadığı, örgütlenmenin yasaklandığı veya engellendiği sanayi toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamaması sosyal sigorta tekniğini ortaya çıkarmıştır. Günümüz dünyasında sosyal güvenlik garantisini sağlamanın en etkin ve kapsamlı tekniğini oluşturan sosyal sigortalar, insanlığın sosyal hayatın problemlerini çözmek için geliştirdiği en etkin ve en geniş kapsamlı sosyal müessese hâline gelmiştir.

Bir sosyal güvenlik tekniği olarak sosyal sigortalar en kapsamlı şekli ile Turan Yazgan'ın, Sosyal Sigortalar (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1977) adlı kitabında incelenmiştir.

Sosyal Sigortaların Tarihi Gelişimi

Otto Von Bismarck (1815-1888): Bir konfederasyon olan Almanya'nın birleşerek imparatorluğa dönüşmesinde en önemli rolü oynayan ve ilk şansölyesi (başbakan) Alman devlet adamıdır. Sanayi toplumunun çalışma hayatına yönelik sorunlarını çözmeye yönelik devletçi sosyal politika tedbirlerini kapsamlı şekilde uygulamıştır. Sosyal sigortaların kurulması da dâhil olmak üzere hayata geçirdiği sosyal reformlar politikası ile sosyal devlet kavramının gelişmesini ve yerleşmesini sağlamıştır. http://tr.wikipedia.org/otto_von_Bismarck

İlk sosyal sigortalar, 19. yüzyılın son çeyreğinde Almanya'da **Otto Von Bismarck** tarafından kurulmuştur ve çok zaman bütün bir sistemi ifade etmek için kurucusunun ismi ile *Bismarck Modeli* olarak adlandırılır. Diğer sosyal oluşumlar gibi sosyal sigortalar da bir dizi gelişmenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte fabrika üretim tarzına geçilmesi, çalışanların işten ve işyerinden kaynaklanan iş kazaları ve meslek hastalıkları ile daha fazla karşılaşmaları sonucunu doğurmuştur. Sanayi Devrimi'nin yaşandığı İtalya, Almanya, Norveç ve İngiltere gibi çok sayıda ülkede 19. yüzyılın son çeyreğinde çalışanların iş kazalarına karşı korunmasına yönelik işveren sorumluluğunu esas alan çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır (Güzel vd., 2010: 17). Ancak, çoğunlukla işverenin kusuruna bağlı olarak çalışanlara tazminat niteliğinde ödemeler yapılmasına yönelik hükümler getiren bu düzenlemeler Sanayi Devrimi'nin yarattığı sorunların çözümünde yetersiz kalmıştır.

Sanayileşme düzeyi diğer Avrupa ülkelerinden daha yüksek olan, işçileşme oranı yüksek olduğu için sosyal sorunları daha şiddetli yaşayan ve güçlü sosyalist akımlara karşı rejimi koruma endişesi taşıyan Almanya, izlediği sosyal devlet politikaları ile bir yandan çalışma hayatının sorunlarını çözmek diğer yandan da devlete karşı olan hareketleri ortadan kaldırarak ülkenin bütünleşme çabalarını güçlendirmeye çalışmıştır. Bismarck, 1880'li yıllarda gelirin yeniden dağılımını gerçekleştirmek için uyguladığı *sosyal reformlar politikası* kapsamında *zayıf ve zor durumda olanların sosyal korumasının bir devlet görevi olduğunu* açıklamıştır (Güzel vd., 2010: 18). Bu açıklamayı takiben iş kazalarında işveren sorumluluğu yerine sigortaların kurulmasını, koruma kapsamının genişletilmesini ve sigortanın devlet tarafından kurulmasını benimsemiştir (Dilik, 1991: 47). 1881 yılında başlayan çalışmalar, 1883 yılında hastalık ve 1884 yılında iş kazaları sigortalarının kurulması ile sonuçlanmıştır (Dilik, 1991: 48-49). Bu sigorta kollarını 1889'da yasa laşan malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının kuruluşu takip etmiştir.

Sosyal sigortaların kurulması bakımından Almanya'yı Avusturya takip etmiş bu ülkede 1887 yılında iş kazaları, 1888 yılında hastalık sigortası kurulmuştur. Macaristan 1891; Norveç, Fransa 1894; Finlandiya 1895; İtalya 1898; İspanya 1900; Hollanda

ve Lüksemburg 1901 ve Belçika 1903 yılında modern sosyal sigortalarla ilgili ilk yasal düzenlemeleri çıkararak ülkeler olmuşlardır (Dilic, 1991: 50). Sanayileşmiş ülkeler içinde yalnızca İngiltere sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamada sosyal sigorta sisteminden uzak durmuş farklı bir sistem oluşturmuştur. Nitekim II. Dünya Savaşı devam ederken 1942 yılında *William Henry Beveridge (1878-1963)* tarafından geliştirilen ve **Beveridge Modeli** olarak bilinen bir teknik üzerine sosyal güvenlik sistemini oluşturmuştur. Sosyal sigortaların en son kurulan sigorta kolu işsizlik sigortasıdır. Nitekim işsizlik sigortası ilk defa 1907 yılında Danimarka'da kurulmuştur (Dilic, 1991: 50).

Sosyal sigortaların ikinci gelişme dalgası, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bağımsızlık kazanan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinin sosyal sigortalar üzerine inşa edilmesi ile yaşanmıştır. ILO'nun 102 sayılı Sözleşmesi'nde, sosyal sigortaların kurulma esasları, yönetimi, haklar, faydalanma şartları ve finansmanla ilgili belirlediği normlar ve standartlar bu sistemi kurmak isteyen ülkelere ciddi bir teknik destek ve kolaylık sağlamıştır. Hemen hepsi geri kalmış veya yeni gelişmekte olan ve tasarruf ve sermaye birikimi yetersizliği olan bu ülkelerde sosyal sigortalar, primle finansmanın sağladığı avantajlar dolayısıyla çok hızlı şekilde benimsenmiş ve kurulmuştur. Türkiye de 1945 yılında bu çerçevede ilk sosyal sigorta kurumunu oluşturmuştur.

Beveridge Modeli: Alman Bismark modeline karşı geliştirilen İngiliz sosyal güvenlik sistemi modeli olarak bilinir. İngiliz iktisatçı William Henry Beveridge tarafından geliştirilmiştir. Sistemin özünü, vergilerle finanse edilmesi, fertlere herhangi bir karşılık olmaksızın asgari seviyede koruma garantisi sağlanması oluşturmaktadır. Sağlık sistemi de yine vergilerle finanse edilen millî sağlık sigortası modeli ile oluşturulmuştur. Bütün sosyal güvenlik hizmetleri ülke çapında tek kurumla yürütülmektedir (Seyyar, 2005: 220).

Sosyal güvenlik ve sosyal sigortalar ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye Turan Yazgan'ın İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1992) adlı kitabından ulaşabilirsiniz.

K İ T A P

Sosyal sigortaların kuruluşunda Almanya'nın yeri ve önemi nedir?

SIRA SİZDE

Sosyal Sigortaların Özellikleri ve Özel Sigortalar

Bir sosyal güvenlik tekniği olarak sigorta tekniğini esas alan sosyal sigortaları aynı tekniği kullanan özel sigortalardan ayıran farklar, aynı zamanda sosyal sigortalının belirleyici özelliklerini oluşturur. Zorunluluk, sigortacılık, finansmana katılım, gelirin yeniden dağılımını sağlama ve özerk yönetim ilkeleri ile tarif edilen bu özellikler ana başlıkları ile şunlardır (Alper, 2014: 43; Dilic, 1991: 59-60):

- Sosyal sigortalar, devlet tarafından kurulan kamu sigorta programlarıdır. Taraflar arasındaki ilişkiler kamu hukuku çerçevesinde düzenlenir (kamu sigortası olma ilkesi).
- Devlet sosyal sigortaların garantörüdür. Sistem finansman problemi ile karşılaştığı zaman açıklar devlet tarafından kapatılır (*Devletin garantör olma ilkesi*).
- Sosyal sigortaların kapsamına girmek zorunludur. Sosyal sigorta Kanunu'nda tarifi yapılan kişiler zorunlu olarak sigortalı sayılırlar (*zorunluluk ilkesi*).
- Sosyal sigortalar, ilgili tarafların ödediği primlerle finanse edilir. Sigortalıların yanı sıra işverenler ve bazı sigorta kolları için devlet de üçüncü taraf olarak sistemin finansmanına katılır (*finansmana katılım ilkesi*).
- Sosyal sigortalar devlet tarafından kurulmasına rağmen, diğer kamu kurumlarından farklı olarak yönetimine sosyal taraflar da katılır (*özerk yönetim ilkesi*).
- Sosyal sigortalarda ödenen primlerle sağlanan haklar arasında bir bağlantı vardır. Bu bağlantı, gelirin yeniden dağılımını sağlayacak şekilde bazı sigorta kollarında çok zayıf (hastalık gibi), bazı sigorta kollarında (yaşlılık gibi) ise güçlüdür (*karşılık olma ilkesi*).

Türkiye'de sosyal sigortaların kurulması 1938 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu'nda öngörülmesine rağmen, gerçekleşmesi ancak 1945 yılında mümkün olabilmektedir. 9.7.1945 tarihinde oluşturulan İşçi Sigortaları İdaresi bünyesinde ilk sigorta kolu olarak iş kazaları ve meslek hastalıkları ile analık sigortası birlikte kurulmuştur. Bunu 1949 yılında hastalık sigortası, 1957 yılından itibaren de yaşlılık sigortası takip etmiştir. Farklı sosyal sigorta kollarının birleşmesi 1964 yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile gerçekleşmiştir.

Sosyal sigortaların özerk yönetim ilkesi ne anlama gelmektedir?

Sosyal sigortaların yukarıda sayılan özellikleri, aynı tekniği kullanan özel sigortalılarla karşılaştırıldığı zaman sosyal sigortaların sosyal politika aracı olma özelliği daha belirgin hâle gelmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki zaman içinde sosyal sigortalılarla özel sigortalılar birbirinden ayıran bazı özellikler önemini kaybetmiş iki teknik birbirine yakınlaşmıştır. Buna rağmen belirgin farklar şunlardır (Alper, 2014: 44-46):

- Sosyal sigortalarda devlet kurucu ve garantör, özel sigortalarda ise düzenleyici ve denetleyicidir. Sosyal sigortalar finansman problemleri yaşayabilirler ancak iflas etmezler. Yükümlülükleri devlet tarafından yerine getirilir. Özel sigortalılar, nadiren de olsa iflas edebilir, yükümlülüklerini yerine getiremez hâle geldiklerinde faaliyetlerine son verirler.
- Sosyal sigortalara katılmak zorunlu, özel sigortalara katılmak isteğe bağlıdır. Ancak, bazı özel sigorta alanları kamu menfaati gerekçesi ile zorunlu hâle getirilirken (doğal afetler ve trafik gibi), sosyal sigortalarda da istisnai de olsa isteğe bağlı sigortalılık uygulamalarına rastlanmaktadır.
- Sosyal sigortalılarla kapsama alınanlar arasındaki ilişkiler kanunla belirlenir, belirli sınırlar dışında taraflar arasında sözleşme serbestisi (özgürlüğü) yoktur. Özel sigortalılar ise tamamen sözleşme serbestisi ilkesine göre çalışırlar.
- Sosyal sigortalılar çalışma gücü kaybı, gelir kesilmesi ve hastalık dolayısıyla gider artışlarını karşılarken, özel sigortalılar daha çok mal varlığı kayıplarını karşılarlar. Ancak, özel sigortalıların hayat, kaza, ölüm ve sağlık sigortalıları sosyal sigortalıların ilgi alanına giren alanlardır.
- Sosyal sigortalarda sigortalının yanı sıra işverenler ve bazı durumlarda devlet de prim öderken (hatta iş kazaları gibi sigorta kollarının primleri tamamen işverence ödenir) özel sigortalarda esas olarak sigortalı prim öder. Ancak, bazı sigorta kolları için işverenler istihdam ve ücret politikasının bir uzantısı olarak teşvik edici nitelikte prim öderken (sağlık sigortası gibi) bazen de devlet vergi muafiyetleri ile teşvik edici şekilde mali destekler sağlayabilir.
- Sosyal sigortalılarla özel sigortalılar arasındaki temel farklardan biri, sosyal sigortalarda koruma birimi olarak ailenin alınması özel sigortalarda ise fertlerin alınmasıdır. Sosyal sigortalarda prim ödeyen kişinin eşi, çocukları ve hatta ana-babasına bakmakla yükümlü olunan kişi olarak koruma kapsamına alınırken, özel sigortalarda her bir fert için ayrı prim ödenmesi gerekir.
- Sosyal sigortalılarla özel sigortalılar arasındaki en temel fark risk farklılaştırılması ile ilgilidir. Sosyal sigortalılar yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, işi, geliri ve sağlık durumu ne olursa olsun herkesi kapsama alırken ve gelirine göre aynı miktarda prim alırken, özel sigortalılar gelir-gider dengesini dikkate alarak riski yüksek olan grupları kapsama almaz veya çok yüksek primle sigortalı yapar.
- Sosyal sigortalarda iş kazaları ve meslek hastalıkları ve sağlık sigortalılarında sigorta kolları için ödenen primlerle sağlanan haklar arasındaki ilişki son derecede zayıf iken (geliri yeniden dağıtma ilkesi) özel sigortalarda ödenen primlerle sağlanan haklar arasında bire bir ilişki vardır.

Devlet, özellikle tamamlayıcı sosyal güvenlik garantisi sağlama fonksiyonunu güçlendirmek için kamu menfaatini koruma endişesiyle bazı özel sigorta alanlarına müdahale ederek düzenleyici ve denetleyici rolünü artırabilir. Özel veya bireysel emeklilik sistemleri bu müdahalenin en kapsamlı şekilde yaşandığı alanların başında gelmekte, özel sigortacılık ilkelerine aykırı sayılabilecek müdahaleler yapı-

labilmektedir. Fonların yatırım alanlarının belirlenmesi ve sınırlandırılması, özel sigorta kurumları arasında poliçe transferlerinin zorunlu hâle getirilmesi, farklı özel sigorta kurumlarında geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi ve şeffaflıkla ilgili düzenlemeler bu müdahale alanlarını oluşturmaktadır.

SOSYAL SİGORTALARIN KAPSAMI

Sosyal sigortaların kapsamı, koruma kapsamına aldığı kişiler bakımından ve sigorta kolları (sosyal riskler-tehlikeler) itibarıyla incelenebilir. Nihai hedef, herkesi her tehlikeye karşı koruma kapsamına almaktır.

Kişiler Bakımından Sosyal Sigortaların Kapsamı

Çalışan ve geliri olan herkesi zorunluluk ilkesi gereği sosyal sigortaların kapsamına almak gerektiği hâlde bu, en azından ilk kuruluş yıllarında, sosyal sigortaların hemen gerçekleştirebileceği bir hedef değildir. Nitekim ILO, 102 sayılı Sözleşme’de, bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin varlığından bahsedebilmek için oluşturulan sosyal güvenlik sisteminin toplam nüfusun en az % 20’sini, bağımlı (işçi) olarak çalışanların da % 50’sini kapsama almasını asgari norm olarak belirlemiştir. 1964 tarihli **Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu** ise bu oranları % 30 ve 80 seviyesine yükseltmiştir.

Sosyal sigortaların finansmana katkı ilkesi, çalışan ve gelir sahibi olanların kapsama alınmasını mümkün kılar. Bir ülkede işgücünü oluşturanlar sosyal sigortaların potansiyel üyelerini oluşturur. Sosyal sigortalar, çalışan ve prim ödeyenleri **aktif sigortalı** olarak, sigortalıların bakmakla yükümlü olduğu eş, çocuk ve ana-babalarını bağımlı nüfus olarak kapsamına alır. Benzer şekilde, sosyal sigorta kurumlarından gelir ve aylık alanlar da pasif sigortalı olarak koruma kapsamına alınırlar. Pasif sigortalılarla birlikte onların geçindirmekle yükümlü olduğu eş, çocuk ve ana-babaları da **pasif sigortalı** bağımlıları olarak koruma kapsamına alınır. Bu özellikle sağlık sigortası ve ölüm aylığı bağlanması bakımından belirleyicidir.

Sosyal sigorta programları özellikle ilk kuruluş yıllarında bütün çalışanları aynı anda kapsama alamazlar. İşgücünün sektörlere göre dağılımı (tarım, sanayi ve hizmetler); işgücünün mesleki statüye göre dağılımı (bağımlılar, kendi adına bağımsız çalışanlar, yardımcı aile üyeleri ve işverenler); bağımlı çalışanların ücretli veya maaşlı olarak dağılımı; işyerlerinin küçüklüğü veya büyüklüğü ile nüfusun kent-kırsal kesim arasındaki dağılımı sosyal sigortaların kapsamını belirleyen faktörlerdir (Alper, 2009: 30). Bağımlı çalışanlar kendi adına bağımsız çalışanlara göre; sanayi sektöründe çalışanlar tarım ve hizmetler sektörüne göre; büyük işyerlerinde çalışanlar küçük işyerlerine göre ve şehirlerde çalışanlar kırsal kesimde çalışanlara göre daha önce sosyal sigorta kapsamına alınırlar.

Sosyal sigortaların hangi nüfus kesimi ve çalışan grubundan başlayarak kimleri öncelikle kapsama alacaklarını ihtiyaç, mali imkânlar, idari imkânlar ve baskı grubu faktörleri belirler (Yazgan, 1992: 82-89; Arıcı, 1999: 91-92 ve Alper, 2014: 62-65).

- **İhtiyaç faktörü:** Kendini tehlikelerin zararlarından korumada en zayıf ve güçsüz durumda olan grubun öncelikle kapsama alınmasını gerektirir. Buna göre sanayi sektöründe küçük işyerlerinde ve düşük ücretle çalışanlar öncelikle kapsama alınmalıdır.
- **Mali imkânlar (ödeme gücü) faktörü:** Sosyal sigortalar kendi gelirlerini kendileri sağlayan kurumlar olduğu için sistemin gelir ayağını güçlendirmek için ödeme gücü yüksek olanlar öncelikle kapsama alınır. Buna göre, büyük işyerlerinde, sürekli ve yüksek gelire sahip olanlar prim ödeme güçleri yüksek olduğu için öncelikle kapsama alınırlar.
- **İdari imkânlar faktörü:** Sosyal sigortaların sağlıklı işlemesi için özellikle uzun vadeli sigorta kolları bakımından sigortalıların çalışma gün sayıla-

Avrupa Sosyal Güvenlik

Kodu: Avrupa Konseyinin, ILO’nun 102 sayılı Sözleşmesi’ni esas alarak üye ülkeler bakımından sosyal güvenlik normlarını belirleyen bölgesel düzeyde bir uluslararası belgedir. Sosyal güvenliğin kapsamını genişletmek ve standartlarını yükseltmek için ILO norm ve standartlarından daha yüksek seviyede normlar ve standartlar belirlemiştir.

Aktif Sigortalı: Teknik bir sosyal sigorta terimidir. Hâlen çalışan ve/veya gelir sahibi olan kişilerin sosyal sigortalara prim ödedikleri dönemi ifade eder. Mesela, yaşlılık sigortası için eğer emeklilik yaşı 60 olarak belirlenmiş ise bu yaşa gelinceye kadar kişiler aktif sigortalı kabul edilirler.

Pasif sigortalı: Aktif sigortalı gibi teknik bir sosyal sigorta terimidir. Sosyal sigortaların gerektirdiği sigortalılık süresi ve prim ödeme şartlarını yerine getirdikten sonra çalışma hayatından ayrılan ve gelir veya aylık alma hakkı kazanan kişilerdir.

Enformel sektör: ILO'nun 1970'li yıllarda geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu sektörleri ifade etmek için geliştirdiği bir kavramdır. Ülkenin başta vergi ve çalışma hayatı ile ilgili mevzuatı olmak üzere kayıt altına alınamayan, kayıt dışı faaliyet gösteren işyerleri ile bu işyerlerinde çalışanları ifade için kullanılır.

rı ve ödedikleri primlerle ilgili olarak uzun dönemli, düzenli ve güvenilir kayıtlar tutulması gerektiğinden şehirlerde, büyük işyerlerinde ve sürekli statüde çalışanlar öncelikle kapsama alınır. Sosyal sigortaların idare olarak örgütlenme gücü yüksek olan yerler öncelikle kapsama alınır.

- **Baskı grubu (politik) faktör:** Yukarıda sayılan objektif faktörlere karşı, siyasi iktidarın şekillenmesine göre bazı çalışan grupları örgütleri vasıtasıyla sosyal talepleri siyasi karar mekanizmalarına daha etkin şekilde iletebildikleri için öncelikle sosyal sigorta kapsamına alınırlar. Bu faktöre göre sendikalı işçiler sendikasızlara göre daha önce kapsama alınırlar.

SIRA SİZDE

8

Sosyal sigortalarda hangi çalışan gruplarının öncelikle kapsama alınacağını belirleyen faktörlerden “ihtiyaç faktörüne göre” öncelikli olarak kimler kapsama alınır?

Sosyal sigortaların kuruluşundan bugüne kadar geçen sürede yaşanan ortak tecrübe; öncelikle sanayi sektöründe ve büyük işyerlerinde çalışanların kapsama alındığını, bunu şehirlerde hizmet sektöründe ve büyük işyerlerinde çalışanların takip ettiğini, küçük işyerlerinde bağımlı çalışanların daha sonra kapsama alındıklarını, sanayi ve hizmet sektöründe kendi adına bağımsız çalışanların bağımlı çalışanlardan sonra öncelikle şehirlerden başlanarak kapsama alındığını ortaya koymuştur. Tarım sektörü ve kırsal kesimde çalışanlar hemen hemen her ülkede en son sosyal sigorta kapsamına alınan kesimleri oluşturmıştır.

Bugün sosyal sigortaların kişi olarak kapsam bakımından yaşadıkları en ciddi problem kayıt dışı çalışma ve bu çalışmanın yaygın olduğu enformel sektördür. 1970'li yıllarda yalnızca gelişmekte olan ülkelerin geçici bir problemi olarak görülen kayıt dışı çalışma, 1990'lı yıllardan sonra küreselleşme ve artan rekabete bağlı olarak hemen her ülkede artma göstermiştir. ILO, kayıt dışı çalışmanın sosyal güvenlik sistemi üzerindeki etkilerini azaltmak üzere çok sayıda tedbir yanında mikro sigortacılık uygulanmasını tavsiye etmeye başlamıştır.

Tablo 5.1
Çeşitli Sigorta Kolları
Bakımından Sosyal
Güvenlik Kapsamına
Alınan Nüfus (2017-
19)

Kaynak
ILO (2017), *World
Social Protection
Report, 2017-19*,
Geneva.

	Herhangi bir sosyal riske karşı koruma sağlanan nüfus	Analık ve Çocuk Sağlığı	İşsizlik	Yaşlılık
Nijer	20,6	4,2	---	5,8
Brezilya	59,8	45,0	7,8	78,3
Arjantin	67,0	34,0	7,2	89,3
Meksika	50,3	25,0	---	25,2
Kanada	99,8	100	40,0	100
ABD	76,1	---	27,9	100
Çin	63,0	15,1	18,8	100
Japonya	75,4	---	20,0	100
Bangladeş	28,4	20,9	---	33,4
Avustralya	82,0	100	52,7	74,3
Yeni Zelanda	66,6	---	44,9	100
Belçika	100	100	100	100
Danimarka	89,5	100	66,8	100
Almanya	99,5	100	100	100
İngiltere	93,5	100	60	100
Türkiye	---	---	1,4	20,0
Polonya	84,9	100	15,5	100

Bugün geline nokta, sosyal güvenliğin kişi olarak kapsamı ILO tarafından belirlenen hedeflerin çok uzağındadır. Çeşitli sigorta kolları bakımından kapsama alınanlarla ilgili aşığıdaki tablo verileri çok açık olarak bu durumu göstermektedir.

Yaşlılık sigortası bakımından işgücünün yalnızca % 42'si sosyal güvenlik garantisine sahiptir. Bu oran, bütün çalışanların kapsama alınması gereken iş kazaları sigortasında % 30.3; işsizlik sigortasında ise yalnızca % 18.4'tür (ILO, 2011). Tablo 5.1'deki verileri, iktisadi gelişme seviyesi ile sosyal güvenliğin kapsamı arasında da doğrudan bir ilişki olduğunu, gelişmiş ülkelerin sosyal güvenliğin herkesi kapsama alma hedefine daha yakın olduğunu, özellikle işsizlik sigortası bakımından bunun daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Sigorta Kolları (Tehlikeler) İtibarıyla Kapsam

Genel Olarak

Sosyal güvenlik sistemleri bütün sosyal risklere karşı koruma garantisi sağlamalıdır. ILO, 102 sayılı Sözleşme'de 9 sosyal güvenlik tehlikesi saymıştır. Bunlar: Hastalık (tedavi edici hizmetler ve iş göremezlik geliri verilmesi iki ayrı sigorta kolu olarak düzenlenmiştir), iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik ve aile gelirinin yetersizliği (aile ödenekleri) sigorta kollarıdır. ILO, 102 sayılı sözleşme'de bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin varlığından bahsedebilmek için en az 3 sigorta kolunun varlığını asgari norm olarak belirlerken Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nda bu sayı 6 olarak belirlenmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin sigorta kolları itibarıyla hedefi, bütün sosyal riskleri kapsama alacak şekilde sosyal sigorta sistemini kurmaktır.

Mikro sigortacılık; çalışanların kendileri, çalıştıkları sektörler ve işyerlerine bağlı şartlardan dolayı sosyal sigorta prensiplerinin tamamen uygulanmadığı durumlarda bütün sigorta kolları yerine yalnızca bazı sigorta kolları bakımından kapsama alınmalarını ifade eder. Nitekim ülkemizde tarım sektöründe ücretli ve geçici olarak çalışanlar; çalışma gün sayısı, prim ödeme gücü ve gelir sürekliliği dikkate alınarak yalnızca iş kazaları ve meslek hastalıkları ile yaşlılık, malullük, ölüm ve genel sağlık sigortası bakımından sigortalı sayılmaktadırlar.

Sosyal Sigorta Programı	1940	1949	1958	1967	1977	1989	1995	2003/2004*	2017/2019
Herhangi bir Sosyal Sigorta Programı Olan Ülkeler	57	58	80	120	129	145	165	172	180
Mal. Yaş. Ölüm Sigortaları	33	44	58	92	114	135	158	171	180
Hastalık-Analık Sigortaları	34	36	59	65	72	84	105	126	167
İş Kaz. ve Mes. Hastalığı Sigortası	57	57	77	117	129	136	159	167	177
İşsizlik Sigortası	21	22	26	34	38	40	63	81	95
Aile Ödenekleri Sigortası	7	27	38	62	65	63	81	98	128

Tablo 5.2
Sosyal Sigorta Programlarının Sigorta Kolları İtibarıyla Gelişimi

Kaynak
SSA (2020) <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/>

* Amerikan Sosyal Güvenlik İdaresi, uluslararası verileri tek ve çift yıllarda 2 kıta için birlikte yayınladığı için 2003/2004 yılları ve 2017/2019 yılları birlikte tek bir sütunda yer almıştır. Avrupa kıtası ve Asya-Pasifik ülkeleri için 2018, Afrika ve Amerika kıtaları için 2019 yılları için yayımlanan veriler esas alınmıştır. (SSA. 2020).

** Hastalık ve analık sigortaları ile ilgili veriler tek bir sigorta kolu olarak değerlendirilerek tablo verileri oluşturulmuştur. İKMH ve işsizlik sigortaları için işveren sorumluluğu olan ülkeler de bu sigorta kolları var olarak kabul edilmiştir.

Tablo 5.2, yıllar itibarıyla çeşitli ülkelerde oluşturulan sosyal sigorta kollarını göstermektedir. Tablo verileri incelendiğı zaman, sigorta kolları itibarıyla kapsam bakımından gözlenen gelişmeleri:

- Gelişme seviyesi ne olursa olsun hemen hemen her ülkede uzun vadeli sigorta kolları olarak bilinen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının kurulduğu görülmektedir. Zaten insanların devlet eliyle koruma garantisi istedikleri sigorta kollarının başında bu sigorta kolu gelmektedir (Alper, 2014: 74).
- İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası da hemen hemen bütün ülkelerde oluşturulan sigorta kolu olarak dikkat çekmektedir. Bu sigorta kolunun kurulması iktisadi gelişme seviyesinden bağımsızdır ve gelişme seviyesi ne olursa olsun bütün ülkelerde ilk oluşturulan sigorta koludur.
- Hastalık (sağlık) sigortası, bütün toplum kesimlerinin ihtiyaç duyduğu ancak kurulması ve hayata geçirilmesi organizasyon ve mali bakımdan ciddi kaynaklar gerektiren bir sigorta koludur.
- İşsizlik sigortasının kurulması ile iktisadi gelişme seviyesi ve sanayileşme arasında doğrudan bir bağlantı vardır. 2017-19 yılları arasında işsizlik sigortası olan 95 ülke tek tek incelenirse tamamına yakınının gelişmiş-sanayileşmiş ülke olduğu görülür. Ancak, 1989 yılındaki sosyalist bloka dair ülkelerdeki dönüşümden sonra Doğu Blokundan ayrılan ülkelerin tamamı “batılılaşma kapsamında” işsizlik sigortasını oluşturdukları için işsizlik sigortası olan ülke sayısı o yıldan sonra iktisadi gelişme seviyesinden bağımsız olarak hızlı şekilde artmıştır.
- Aile ödenekleri sigortası iktisadi gelişme seviyesi yanında ülkelerin izlediği sosyal politika ile de yakından ilgilidir. Aile ödenekleri sigortası kapsamında verilen çocuk parası, yoksulluğa karşı mücadelede gelirin yeniden dağıtımını sağlayan en etkin araç hâline gelmiş ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ve küreselleşmenin olumsuz etkilerini hissettirdiği 1990’lı yıllarda çok sayıda ülkede aile ödenekleri sigortası kurulmuştur.

Sosyal Sigorta Kolları ve Sosyal Güvenlik Garantisi

Sosyal güvenlik sistemlerinin sosyal risk tanımı ve sağlanan sosyal güvenlik garantisi sigorta kolları itibarıyla ana hatları ile aşağıda özetlenmiştir.

- **Hastalık:** Herkes için bir evrensel risktir. *İnsanların beden ve ruh bütünlüğüne yönelik vücut uyumunu bozan, iyilik hâlinde uzaklaşma hâli olarak tarif edilebilir.* Sosyal sigortalar, iş kazaları ve meslek hastalıkları dışında kalan bütün buna benzer hâlleri hastalık olarak tarif ederler. Hastalık, sosyal sigorta literatüründe *kısa vadeli*, geçici süreli bir sosyal risk olarak tarif edilir. Çalışan kişi için çalışma gücünü kaybetmesi ve çalışmaya bağlı gelirin kesilmesi sonucunu doğurur. Diğer kişiler için de iyilik hâlinin ortadan kalkması dolayısıyla tıbbi bakım ihtiyacı doğurur.

Hastalık tehlikesi, sosyal sigorta sistemi içinde iki ayrı sigorta kolu olarak organize edilmiştir. Bunlardan ilki hastalığın tıbbi yönüyle ilgili, ikincisi parasal ödemelerle ilgilidir. Hastalanan kişinin ihtiyaç duyduğu tedavi ihtiyacıyla ilgili olarak; klinik teşhis ve tespitlerinin yapılması, gerekiyorsa yatılı tedavi ve sağlık durumunun gerektirdiği tıbbi müdahalelerin yapılması, her türlü ilaç ve iyileştirme araçlarının temini, gerekiyorsa protez araç ve gereçlerinin temini; yukarıda sayılan hizmetlerden faydalanmak için yurt içinde veya yurt dışına seyahat gerekiyorsa hastanın ve refakatçısının yol parası ve zorunlu masraflarının karşılanması ve nihayet rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması bu sigorta kolundan sağlanan yardımları oluşturur. Hastalık sigortası yüksek maliyetli bir sigorta koludur ve ülkeler sağlık hizmetlerinden faydalanmak için belirli süre sigortalı olma ve prim ödeme

süreleri getirebilirler. Aynı şekilde sağlık hizmetlerinin sunumu ile ilgili bazı sınırlandırmalar getirebilirler. Uygulamada önce sigortalının kendisinin daha sonra aile fertlerinin kapsama alındığı, sağlık hizmetlerinin standardının ve kapsamının da zaman içinde genişletildiği görülmektedir. Bugün gelinen noktada, sağlık temel ve vazgeçilmez bir insan hakkı olarak kabul edildiği için maliyet endişesi ile bütün sınırlamaların kaldırılması hedeflenmektedir. ILO, hastalık hâlinde gelir kesilmesinin karşılanmasına yönelik garantiyi ikinci bir sigorta kolu olarak değerlendirmektedir. Esasen ücretle ve bağımlı çalışanlar için uygulanan bir sigorta koludur. Hastalığa bağlı olarak çalışmama ve gelir kesilmesi hâlinde kaybedilen gelirin belirli bir oranı (%40-70 arasında değişebilir) sosyal sigortalarca karşılanır. Süresi hastalıkla sınırlıdır.

- **İş kazaları ve meslek hastalıkları:** Çalışan kişinin işyerinde, işini yaparken ve işverenin otoritesi altında iken meydana gelen bir olay dolayısıyla kazaya uğraması veya işyerindeki çalışma şartlarından dolayı ortaya çıkan hastalık sebebiyle beden ve ruh bütünlüğünün zarar görmesi hâlidir. Sigortalıyı koruma düşüncesiyle, işveren otoritesinin olduğu her yer ve ortamda meydana gelen olayları iş kazası sayma eğilimi vardır. Bu sigorta kolu daha çok sanayi sektöründe hizmet akdi ile işverene bağımlı olarak çalışanları kapsama alan bir sigorta koludur. Kendi adına bağımsız çalışanların kapsama alındığı ülke sayısı son derecede sınırlıdır.

İş kazaları ve meslek hastalıkları yalnızca işveren primleri ile finanse edildiği için kurulması sigortalılara ve devlete bir yük getirmeyen sigorta koludur. İşveren otoritesi altında olma esas alındığı için sağlanan hakların seviyesi ve standardı daha yüksektir. Hastalık hâlinde belirli süre prim ödeyenler sağlık hizmetinden faydalanırken, iş kazaları ve meslek hastalıkları hâlinde bir gün bile sigortalı olmak bütün hizmetlerden faydalanmak için yeterlidir. Çalışanı öncelikle koruma düşüncesinin hakim olduğu bu sigorta kolunda, sigortalının iyileşmesine yönelik bütün sağlık hizmetlerinin temini yanında çalışmadığı süre için geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi, iş göremezliğinin kalıcı olması hâlinde **sürekli kısmi veya tam gelir** ödenmesi bu sigorta kolundan sağlanan parasal yardımları oluşturur. Eğer sigortalı iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda hemen veya sonradan ölmüşse bu defa sigortalının eşine, çocuklarına ve ana-babasına aylık bağlanır. Sigortalının ölümüne bağlı olarak ortaya çıkan cenaze masraflarının karşılanması da yine bu sigorta kolundan sağlanan sosyal güvenlik garantisi içindedir.

- **Analık:** Birçok ülkede ayrı bir sigorta kolu oluşturmaksızın hastalık/sağlık sigortası içinde kapsama alınan analık hâli; çalışan kadın sigortalı için doğumdan önce ve sonra belirli bir süre çalışma gücü kaybı ve gelir kesilmesi yaratan bir sosyal risk olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, gebelik döneminde, doğum sırasında ve doğum sonrası dönemde anne-çocuk sağlığı ile ilgili koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin temin edilmesi de analık sigortası kapsamındadır. Erkek sigortalılar için analık sigortası, doğum yapan eşlerinin gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemde ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerinin sağlanması anlamına gelmektedir. Bu sigorta kolundan hem çalışan kadınlar hem de erkeklerin eşleri için sağlanan bir başka hak, belirli süre ile *süt parası* adı altında yapılan nakdi yardımlardan oluşmaktadır. Bu ödemelerin miktarı ve süresi ülkeden ülkeye değişebilmektedir.

Sürekli kısmi veya tam gelir:

Sosyal sigorta sistemleri iş kazaları ve meslek hastalıkları dolayısıyla çalışma gücünü kaybedenlere, bu kayıpları devam ettiği müddetçe aylık bağlarlar. Bağlanacak aylık miktarı ile sigortalının çalışma gücü kaybı arasında bir ilişki kurulur. Ülkemiz uygulamasından örnek vermek gerekirse; iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu meslekte kazanma gücünü en az % 10 kaybedene sürekli iş göremezlik geliri bağlanır. Ancak bu kayıp % 10 ile % 99 arasında ise kısmi, % 100 ise tam iş göremezlik geliri bağlanır.

Analık sigortasından çalışan kadınlara doğum öncesi ve sonrası dönemde iş göremezlik ödeneği verilir. Genellikle bağımlı olarak çalışan kadın sigortalılara sağlanan bu hak, çalışırken elde ettiği gelirin belirli bir oranının (% 50-70) belirli sürelerle verilmesi anlamına gelmektedir. Analık sigortasından geçici iş göremezlik ödeneği verilme süresi sigorta kolunun standardı ile yakından ilgilidir. Nitekim bu süre, zaman içinde bütün ülkelerde artmaktadır. Bazı ülkelerde bu süreler şu şekildedir. Cezayir 14 hafta; Mısır 120 gün; Kenya 3 ay (13 hafta); Nijerya 12 hafta; Senegal 14 hafta; Arjantin 90 gün; Brezilya 120 gün; Meksika 84 gün; Kanada 15 hafta; Suudi Arabistan 10 hafta; Çin 98 gün; Pakistan 12 hafta; Finlandiya 105 gün; Almanya 14 hafta; İspanya 16 hafta; İsveç 60-420 gün; Türkiye 16 hafta olarak belirlenmiştir. (ILO, 2017:Tablo B.5.).

Harp malullüğü: Her toplum olağanüstü dönemlerde kendisi için büyük fedakârlık yapan ve cesaret gösteren mensuplarına bu sebeple katlandığı maliyeti azaltmak ve ödüllendirmek üzere özel kolaylıklar ve menfaatler sağlar. Harp malullüğü, savaş sırasında çalışma gücünü kaybetme hâlidir ve diğer malullük hâllerine göre daha kolay şartlarla aylık bağlanır. Bağlanan aylık da miktar olarak normal malullük aylığının daha üstündedir.

Rehabilitasyon: Bedenen, aklen veya ruhen sağlıklı olmayan kişilere yönelik yapılan tıbbi, mesleki ve psiko sosyal hizmetlerdir. Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık ya da kaza sonucu beden ve ruh kabiliyetini çeşitli derecelerde kaybeden kişinin sağlığını kazandırmak, geriye kalan kudret ve yeteneklerini geliştirerek, fizik, psikoloji, sosyal, ekonomik ve mesleki yönden en yüksek kapasiteye eriştirebilmek için yapılan çalışmaların bütünüdür (Seyyar, 2005: 224).

- **Malullük:** Sigortalının çalışma gücünü, bedenen ve/veya ruhen bir daha iyileşemeyecek şekilde sürekli olarak ve belirli oranın üzerinde kaybetmesi, bir daha çalışmaması hâli olarak tarif edilir. Uzun vadeli sosyal risklerden ilkidir ve çalışma hayatına atıldıktan sonra ortaya çıkan engellilik hâlidir. Malullük hâlinin tespiti, sosyal sigorta sistemlerinin bu sigorta kolunun uygulanması ile ilgili zorluk yaratan alanlarından birini oluşturur. Çalışan kişinin malul sayılmasını gerektiren durumun tespiti, bu konuda hazırlanan mevzuat hükümleri çerçevesinde uzman ve bu amaçla oluşturulmuş sağlık kurulları raporları ile belirlenir.

Genellikle çalışma gücünü % 60 ve daha fazla oranda kaybedenlerin malul sayılması söz konusudur. Kişinin malullük hâlinin sigortaya tabi olarak çalışmaya başladıktan sonra ortaya çıkması; iş kazası, meslek hastalığı veya bunların dışında sebeplerle çalışma gücünü kaybetmesi gibi şartlar yanında uzun vadeli sigorta kolu olarak belirli süre sigortalı olması ve prim ödemesi (genellikle 3-10 yıl arasında değişir) şartları aranır. Malullük sigortasından sağlanan haklardan faydalanma şartları, malullük sebepleri dikkate alınarak kolaylaştırılabilir. Nitekim, iş kazaları ve meslek hastalıklarından veya memurların görevlerinden kaynaklanan malullük hâlleri ile harp malullüğü belirli süre prim ödeme şartı aranmadan aylık bağlanan hâllerdir. Malullük sigortasından sigortalıya sağlanan garanti aylık bağlanmasıdır. Birçok ülkede sigortalıların vaktinden önce emekli aylığı alması olarak değerlendirilir. Sigortalıya bu aylığın malullük hâli devam ettikçe verilmesi esas olup sosyal sigorta kurumları sigortalının durumundaki değişiklikleri tespit için kontrol muayenesi talep edebilirler. Bu muayenenin sonucuna göre aylığın ödenmesine devam edilmesi, kesilmesi, azaltılması veya artırılması söz konusu olabilir.

Malullük sigortasından sağlanan bir başka sosyal güvenlik garantisi de rehabilitasyon hizmetleri verilmesidir. Bir çok ülkede sağlık sistemi içinde düzenlenen rehabilitasyon hizmetlerinden amaç; mümkünse sigortalıyı yeniden çalışma hayatına dönmesini sağlayacak bir sağlık durumuna getirmek (mesleki rehabilitasyon); değilse günlük hayatını kendi kendine sürdürebileceği bir iyilik hâline getirmek (tıbbi rehabilitasyon) şeklinde olabilir. Maluliyeti dolayısıyla engelli hâle gelen kişinin sosyal hayata uyumunun sağlanması (sosyal rehabilitasyon) bu hizmetin bir başka boyutunu oluşturur.

- **Yaşlılık:** Birçok kişi için sosyal güvenlik iki sosyal riski çağrıştırır: Hastalık ve yaşlılık. Hastalık, herkesin mutlaka karşılaştığı kaçınılmaz bir sosyal risk, yaşlılık ise o yaşa kadar hayatta kalma ve ertelenmiş taleplerin gerçek-

leştirilme dönemini ifade ettiği için bir sosyal riskten öte pozitif bir anlamı da vardır. Yaşlılık sigortası, en fazla sayıda sigortalının faydalandığı sigorta kolu olmasının yanı sıra en fazla harcama yapılan sigorta kolu olma özelliği de taşır (Alper, 2014: 74). Bu sebeple sosyal güvenlik sistemlerinin mali kriz içine düşmesi hâlinde emeklilik yaşının yükseltilmesi gibi düzenlemelerle ilk müdahale edilen sigorta kolu olarak da dikkati çeker.

Bir sosyal risk olarak yaşlılık, biyolojik olarak belirli bir yaşa gelmenin ötesinde; çalışan kişinin belirli yaşa gelme dolayısıyla beden ve ruh gücünün kısmen veya tamamen ortadan kalkması hâlidir. Sosyal güvenlik sistemleri bakımından bu sigorta kolu ile ilgili en önemli problem aylık bağlanma yaşının **emeklilik yaşının** belirlenmesidir. Sosyal güvenlik sistemleri öncelikle herkes için kadın-erkek farklılığını da dikkate alarak **kronolojik emeklilik yaşı** belirler. Bu yaşın belirlenmesinde ülkedeki ortalama hayat ümidi temel belirleyicidir. Ancak sigortalıların çalışma şartları (güvenlik hizmetleri gibi), işyeri ve iş kolundan kaynaklanan özel sebepler (radyoaktif maddeler başta olmak üzere zehirli gazlara maruz kalma gibi), işin ağır ve yıpratıcı olması (yer altı maden işleri gibi) gibi sebeplere bağlı olarak bazı sigortalıların daha erken yaşlarda emekli aylığı almalarına imkân verilir.

Emeklilik: Sosyal güvenlik terminolojisi bakımından çok zaman yaşlılık ile aynı anlamda kullanılan bir terimdir. Yaşlılık ile doğrudan ilgili ancak aynı şey değildir. Yaşlılık sigortasından aylık bağlanma şartlarının yerine getirilmesi hâlinde aylık bağlanmasına hak kazanılan statüsü ifade eder. Bir ülkeden diğerine değişimle birlikte 60'lı yaşlar yaşlılık sigortasından aylık bağlanma yaşıdır ve bu yaşa gelen kişiler o toplum bakımından yaşlı statüsüne girer. Ancak, kişinin emekli olabilmesi söz konusu yaşa gelme yanında sosyal sigorta sisteminin aylık bağlanması için gerekli gördüğü sürece sigortalı olma (20-25 yıl gibi) ve belirli süre prim ödeme (9000 gün gibi) şartlarının yerine gelmesi ile mümkündür.

Ülkeler	Ortalama Hayat Ümidi		Emeklilik Yaşı	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Almanya	80,4	84,4	65	67
İngiltere	83,0	79,6	65	68
İspanya	86,2	80,8	65	65
Norveç	84,4	80,4	62	67
İsveç	84,6	81,0	61	65
Fransa	79,8	85,1	62	65
Polonya	82,6	74,8	61	66
İtalya	85,5	81,3	65	66
Yunanistan	84,7	79,8	62	62
Rusya	77,8	67,1	63	65
Bulgaristan	71,6	78,6	63	65
Türkiye	80,6	74,7	58	60
ABD	81,4	76,3	65	66

Tablo 5.3'deki verilerinden hareketle bu alandaki gelişmeleri değerlendirmek gerekirse; emekli olma yaşının 60'lı yaşların üzerinde belirlendiğini, başlangıçta kadınların 5 yıl daha erken emekli olmasına imkan veren düzenlemeler yaygın olduğu hâlde zaman içinde kadın-erkek emekli olma yaşının eşitlendiği; bir çok ülkede kademeli olarak emekli olma yaşının yükseltildiği dikkat çekmektedir (Alper, 2014: 136).

Sosyal güvenlik sistemleri yaşlılık aylıklarının hesaplanmasında sigortalının bütün çalışma hayatı boyunca ödediği primleri dikkate alacağı gibi son 5 veya 10 yıllık süreyi de dikkate alabilir. Bir ülkede birden fazla sosyal sigorta rejimi varsa farklı kurumlarda geçen sürelerin birleştirilmesi ve bunlardan birinden aylık bağlanması yöntemleri uygulanabilir. Ülkeler daha uzun süre çalışma ve prim ödemeyi teşvik etmek için aylık bağlama oranları ile çalışma ve prim ödeme süresi arasında ilişki kurarak aylıkları hesaplayabilirler. Ekonomik kriz dönemlerinde ve

Tablo 5.3
Çeşitli Ülkelerde
Ortalama Hayat
Ümidi ve Emeklilik
Yaşı (2019)

Kaynak
United Nations
(2020), *Human
Development Report*,
[www.hdr.undp.org/
sites/default/files/hdr](http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/hdr).

Kronolojik emeklilik yaşı:
Bir sosyal güvenlik sistemi bakımından ideal olan herkesin gerçekten yaşlanma yaşını ayrı ayrı tespit etmek ve o yaşta aylık bağlamaktır. Ancak, bu teknik olarak mümkün değildir. Yaşlılık sigortasının uygulanması bakımından da herkes için bir emeklilik yaşının belirlenmesi zorunlu olduğundan ülkenin ortalama hayat ümidi dikkate alınarak, insanlara belirli süre emekli olarak yaşamalarına imkân verecek bir yaş kronolojik yaş olarak belirlenir. Birçok ülkede 60'lı yaşlar kronolojik emekli yaşı olarak belirlenmiştir. Kadın ve erkek ayrımı yapılarak belirlenen bu yaş zaman içinde eşitlenme eğilimi göstermektedir.

özelleştirme uygulamalarında erken yaşta emeklilik bir ekonomik ve sosyal politika aracı olarak kullanılabilir.

SIRA SİZDE

Sosyal güvenlik sistemlerinin mali krizle karşılaşması hâlinde niçin genellikle ve öncelikle yaşlılık sigortasına yönelik müdahaleler yapılır?

Bakmakla yükümlü olunan kişiler-hak sahipleri:

Bakmakla yükümlü olunan kişiler sosyal sigortalarda özellikle sağlık sigortası ve ölüm sigortası için önemli bir kavramdır, bağımlı nüfus olarak da tarif edilir. Geçindirmekle yükümlü olunan kişiler olarak da adlandırılabilir. Bir ülkeden diğerine kapsama değişmekle birlikte genellikle sigortalının eşi, çocukları ve ana-babası bakmakla yükümlü olunan kişiler olarak tarif edilir. Bu kişiler sigortalının sağlığında bakmakla yükümlü olunan kişiler statüsünde sağlık sigortasından faydalananlar öldüğü zaman da hak sahibi olarak ölüm aylığı bağlanan kişilerdir. Özellikle çocukların kimler olacağı, hangi yaş grubundakilerin bu kapsama alınacağı ülkelerin sosyal güvenlik anlayışını da yansıtır. Genel olarak 18 yaş (bazı ülkelerde 16); eğer çocuk eğitim görüyorsa bu yaşın 20-25 yaşına kadar uzatılması söz konusu olabilir. Ülkemizde yüksek öğrenim görenler için bu yaş 25 olarak belirlenmiştir.

Pasif istihdam politikası:

İşsizliğin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik politikalar. Bir anlamda tehlikenin zararları ile mücadele aracıdır ve bu sebeple de bir sosyal güvenlik yöntemidir. İlk akla gelen ve en yaygın olanı işsiz kalan kişinin karşılaştığı gelir kesilmesini telafi etmek üzere işsiz kaldığı sürece işsizlik ödeneği verilmesidir. Pasif istihdam politikalarının amacı işsizliğin kişi ve toplum üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerin (gasp ve hırsızlık başta olmak üzere suç işleme eğiliminin artması, kötü alışkanlıklar edinme ve kendine, yakın çevresine ve diğer insanlara zarar vermesini önleme gibi) ortaya çıkışını engellemektir.

- **Ölüm:** Diğer sosyal risklerden farklı olarak ölüm, insan hayatının sona ermesidir. Sosyal güvenlikte temel koruma birimi aile olduğu için bu sigorta kolu kişinin kendisine değil, ölmeden önce geçimini sağlamakla yükümlü olduğu kişilere sosyal güvenlik garantisi sağlar: Ölen kişinin sağlığında bakmakla yükümlü olduğu kişiler öldüğü zaman aylık bağlanmasına “hak kazanan kişiler-hak sahipleri” olarak tarif edilirler ve sigortalının eşi, çocukları ve ana-babası bu kapsamda değerlendirilirler. **Bakmakla yükümlü olunan kişilerin** kapsamı bir ülkeden diğerine değişebilir. Çocukların yaş, eğitim, medeni durum veya engellilik hâlleri, ana-babanın gelir ve geçim imkânları bakmakla yükümlü olunan kişi olup olmadıklarını belirler. Ülkemizde olduğu gibi kız çocuklarına yönelik *pozitif ayrımcılık* uygulamasının bir örneği olarak yaş sınırı olmadan evlenmedikleri müddetçe koruma garantisi sağlanır.

Ölüm sigortasından sağlanan temel hak, ölen kişinin hak sahiplerine aylık bağlanmasıdır. Bir defaya mahsus olarak cenaze masraflarının karşılanması da bu sigorta kolundan sağlanan diğer yardımı oluşturur. Bir sosyal risk olarak ölüm, çalışma hayatında olanlar için önceden öngürülemeyen bir hâl olduğu için bu sigorta kolundan aylık bağlanması şartları genellikle malullük sigortası ile aynıdır. Bağlanan aylığın hak sahipleri arasında nasıl paylaştırılacağı bir ülkeden diğerine değişebilir. Genel olarak eşin ve çocuklardan engelli olanların daha yüksek oranlarda aylık alması söz konusu olabilir.

- **İşsizlik:** En geç kurulan ve diğer sigorta kollarına göre daha az sayıda ülkede oluşturulan sosyal sigorta koludur. Bir sosyal risk olarak işsizlik; çalışma arzu ve iradesine sahip olup, ücret seviyesi, çalışma süresi ve diğer çalışma şartları bakımından yaşadığı ülkede geçerli şartlarla iş bulamama hâli olarak tarif edilir. Bir süre çalıştıktan sonra kendi arzu ve iradesi dışında işini kaybeden kişilerin (açık işsizler) işsizlik sebebiyle karşılaştıkları gelir kesilmesini telafi etme amacıyla belirli süreler işsizlik ödeneği verilmesi ile ilgili sigorta koludur. Başlangıçta sanayi sektöründe ortaya çıkan açık işsizlik hâli için geliştirilmiş bir tedbir iken zaman içinde hizmet sektöründe bağımlı çalışanları da kapsama almıştır.

İşsizlik sigortası, bir **pasif istihdam politikası** aracıdır. Diğer sosyal sigorta kollarından farklı olarak birçok ülkede, aynı zamanda aktif istihdam politikalarını (işe yerleştirme, meslek edindirme kursları vb.) uygulamakla görevli *istihdam ve işe yerleştirme kurumları* tarafından yürütülür. İşsizlik ödeneğinden faydalanma şartları ile istihdam ve işe yerleştirme hizmetleri arasında bir bağlantı kurulur. İşsizlik ödeneği alanlar istihdam kurumunun işe yerleştirme ve meslek eğitim taleplerine olumlu cevap vermek zorundadırlar. Haklı bir sebep olmaksızın bulunan işi kabul etmeyenler veya meslek eğitimine katılmayanların işsizlik ödenekleri kesilir.

İşsizlik sigortasından sağlanan en önemli hak kişiye işsiz kaldığı süre boyunca işsizlik ödeneği verilmesidir. Kişiye verilecek olan işsizlik ödeneği, işsiz kalmadan önceki geliri esas alınarak belirlenir. İşsizlik ödeneğinden faydalanmak için aran şartlar genel olarak şunlardır:

- İşsizlik sigortaları fon esasına göre kuruldukları için işsiz kalmadan önce belirli bir süre prim ödemiş olması şartı aranır (bu süre asgari 1 yılla 3 yıl arasında değişir).
- İşsizlik ödeneğinden faydalanabilmek için mutlaka kendi istek ve iradesi dışında işten çıkmış olması gerekir. İşveren tarafından işten çıkarılma, sağlık sebepleri veya işten ayrılmak için haklı ve geçerli bir sebebi olmak genellikle aranan şartlardır.
- İşsizlik ödeneği, sigortalının prim ödediği süre dikkate alınarak 6 ay ile 2 yıl arasında değişebilir. Bu süreye rağmen iş bulamayanlar genellikle sosyal sigorta sistemi dışında sağlanan işsizlik yardımlarından faydalanırlar.
- İşsizlik sigortasının insanları tembelliğe sevk etmemesi için ödenek oranları düşük tutulur. Çok zaman işsizlik ödeneği alma süresi uzadıkça ödeneğin miktarı da azaltılır.

İşsizlik sigortasından yapılan işsizlik ödemeleri, niçin işsizlik süresi uzadıkça azaltılır?

SIRA SİZDE

Aile Ödenekleri: Diğer sosyal risklerden farklı olarak aile ödenekleri (aile yardımları, çocuk parası), çocuk sahibi olanların, çocukların bakım ve eğitim giderlerini dolayısıyla aile gelirinin yetersiz kalması ve yoksulluk riskinin ortaya çıkışı ile ilgilidir. Sosyal güvenlik sistemleri, çocuk parası olarak bilinen ödeme ile ailenin gelir yetersizliğini gidermeye çalışır. Aile ödenekleri uygulamalarına ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında rastlanmasına rağmen gerçek anlamda gelişmesi 1930'lu yıllarda yaşanan büyük kriz ortamında ve İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyal refah devleti anlayışının yaygınlaştığı dönemde olmuştur (ILO, 2011: 203-207).

Aile ödenekleri sigortası ülkenin nüfus ve gelir dağılımı politikaları ile çok yakından ilgilidir. Birçok ülkede nüfus politikalarının bir parçası olarak ve genellikle de nüfus artışını teşvik etmeye yönelik politikaların aracı olarak kullanılır. Çocuğun bir sosyal risk olarak kabul edilmesi, çocuğun üretken güç olarak gelecek dönemlerde toplumun üretim gücünün devamlılığını sağlayacak unsur olarak görülmesi sonucu olmuştur. Sistemin özünde çocuğun bir toplumsal varlık olarak görülmesi, bakım ve eğitim ihtiyacının yalnızca biyolojik anne ve babasına bırakılmaması düşüncesi vardır (Alper, 2014: 140). Aile ödenekleri sigortası bir anlamda toplumun geleceğini sigorta-güvence altına almaktadır.

Aile ödenekleri sigortasından sağlanan temel yardım *çocuk parası* verilmesidir. Bu ödeme, çocuk sayısına bağlı olarak sabit, artan veya azalan miktarlarda verilebilir. Genellikle 16-18 yaşına kadar ancak eğitim şartına bağlı olarak 20-25 yaşına kadar uzatılabilir. Eğer çocuk engelli ve özel eğitim ve bakıma muhtaç ise daha uzun süreler için bu ödemenin yapılması söz konusu olabilir. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim ve sağlık standartlarını yükseltmek, vatandaşlık ve demokrasi bilincini geliştirmek üzere belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlı olarak (okula gitme, meslek kursu alma gibi) şartlı olarak verilebilir.

Aile ödenekleri sigortası kapsamında sağlanan sosyal güvenlik garantisinin kapsamı zaman içinde değişme göstermiş çocuk parası dışında da ödemeler yapılmaya başlanmıştır. Çocuk parasına ilaveten veya ondan ayrı olarak doğum parası, emzirme yardımı (süt parası) yapılması, kira yardımı, çocuk bakım hizmeti veya parası gibi doğrudan ödemeler yanında aynı yardımlar yapılması (gıda, giyim, çocuk bezi, kırtasiye vb.) da söz konusu olmuştur (Seyyar, 2005: 17). Bu sigorta kolunun olmadığı ülkelerde ise eş ve çocukların durumuna bağlı olarak vergi muafiyeti veya vergi indirimi gibi dolaylı gelir transferleri de yapılabilmektedir.

Bakım Sigortası: ILO'nun 102 sayılı Sözleşmesinde yer almayan, ilk defa 1995 yılında Almanya'da uygulanmaya başlayan bir sosyal sigorta koludur (Seyyar, 2009: 40). Bakım ihtiyacı; aile fertlerinden biri veya birkaçının bedeni ve akli sağlık durumundaki yetersizlik dolayısıyla temel insani ihtiyaçlarını (beslenme, temizlik-tuvalet vb) ve toplumsal hayata katılımı kendi yetenekleri ile karşılayamaması durumu olarak tarif edilmekte ve bu durumda ortaya çıkan bakıma ihtiyaç duyma (muhtaçlık hâli) durumu da bir sosyal risk olarak tarif edilmiştir. Bakım sigortası, bakım ihtiyacı dolayısıyla olağan hayatını sürdürmekte zorlanan kişilere ihtiyaç duydukları hizmetin sunulması veya bu hizmetleri satın alarak temin etmelerini sağlayacak nakdi ödemelerin yapılmasıdır. Bu sigorta kolundan sağlanan haklar;

- Bakıma muhtaç kişilerin ihtiyaç duyduğu periyodik bakım hizmetlerinin uzman kişilerce sağlanması,
- Bakım ihtiyacının satın alınarak temini için bakım ihtiyacının derecesine göre bakım parası altında ödeme yapılması,
- Bakım ihtiyacının diğer aile fertlerinde sağlanması hâlinde bakımı gerçekleştirenlere bakım parası ödenmesi,
- Bakıma muhtaç kişinin sürekli bakımını gerçekleştiren kişinin geçici sürelerle ayrılması hâlinde (izne çıkma, hastalanma vb.) geçici süre ile bakım hizmeti sunulması,
- Bakım ihtiyacının evde gerçekleştirilememesi hâlinde sağlık kurumlarında gerekirse yatılı olarak gündüz-gece bakım hizmetlerinin sunulması,
- Bakım ihtiyacı duyan kişinin bakımını kolaylaştıracak araç ve gereç yardımı yapılması olarak sıralanabilir (Seyyar, 2005: 42). Nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfusun artan bakım ihtiyacı, çekirdek aileye geçiş ve aile içi bakımın güçleşmesi, tek ebeveynli ailelerin artışı, çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirilen ev içi bakım hizmetlerinin kadının çalışma hayatına katılımının artması ile zayıflaması (Dilik, 1998 ve Oğlak, 2007: 72) günümüz toplumlarında bakım sigortasına olan ihtiyacı artırmıştır.

Bakım sigortası ile ilgili ilk ve kapsamlı çalışmalar Ali Seyyar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazarın doktora tezi olarak gerçekleştirdiği çalışma daha sonra Bakıma Muhtaçların Sosyal Güvenliği (1999) adı ile Sakarya Üniversitesi tarafından kitap olarak yayımlanmıştır. Yazarın sonraki yıllarda aynı konuda çok sayıda kitap ve makale niteliğinde yayını çıkmıştır. Benzer ve kapsamlı bir çalışma da Sema Oğlak tarafından yine doktora tezi olarak başlanan çalışma Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası (2007) adı ile kitap olarak yayımlanmıştır.

Özet

Sosyal güvenlik terimini ve kapsamını tanımlamak. Sosyal politikanın en kapsamlı aracı olarak sosyal güvenlik, kendisini meydana getiren kelime anlamından hareket etmek gerekirse, insanların istek ve iradeleri dışında meydana gelen ve onları muhtaç duruma düşüren tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi olarak tarif edilebilir. Tehlikeler; sebeplerine, sonuçlarına ve sürelerine bağlı olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Ancak ILO, sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamına alacağı tehlikeleri (sosyal riskleri) 9 olarak belirlemiştir. Bunlar; hastalık (iki ayrı sigorta kolu), iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik ve aile gelirinin yetersizliği olarak belirlemiştir. 1990'lı yıllarda bunlara bakım ihtiyacı da dahil olmuştur.

ILO tarafından sayılan tehlikeleri kapsamına alan sosyal güvenlik anlayışına dar anlamda sosyal güvenlik, sebebi ne olursa olsun muhtaçlık ve yoksulluk yaratan bütün tehlikeleri kapsamına alan ve koruma garantisi sağlayan sosyal güvenlik anlayışına da geniş anlamda sosyal güvenlik denilmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri; çalışma gücü kaybı, gelir kesilmesi ve gider artışlarından kaynaklanan yoksulluğu ortadan kaldırır.

Geleneksel ve modern sosyal güvenlik yöntemlerini ayırt etmek.

Sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak için geliştirilen yöntemlerin geleneksel ve modern yöntemler olarak ayrılması metodolojik bir ayırımdır. Modern (günümüz) sosyal güvenlik yöntemleri, sanayi toplumunun sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak için geliştirilmiştir. Bu ihtiyacın ortaya çıkmasına, ilk insandan o döneme kadar geliştirilen yöntemlerin etkisini kaybetmesi ve zayıflaması neden olmuştur. Bireysel tasarruflar, aile içi yardımlaşma, komşuluk ve akrabalığa bağlı yardımlaşma, dinî sosyal yardımlar ve vakıf benzeri kuruluşlar aracılığı ile yapılan yardımlar geleneksel yöntemlerdir. Sosyal yardımlar olarak da tarif edilen bu yardımların yeri, miktarı ve süresi belirli olmadığı gibi muhtaç olanın talep etme hakkı yoktur. Modern sosyal güvenlik yöntemleri sosyal sigortalar ve kamu sosyal güvenlik harcamalarıdır. Her ikisi

de kanunlarla düzenlenen, devlet garantisi altında koruma sağlayan yöntemlerdir. Sosyal sigortalar primlerle, kamu sosyal güvenlik harcamaları vergilerle finanse edilir.

Sosyal sigortaların temel özelliklerini ve özel sigortalardan farklarını ayırt etmek.

Sosyal sigortalar, günümüz sosyal güvenlik sistemlerinin en önemli ayağını oluşturur. Avustralya, Yeni Zelanda ve bir ölçüde Kanada ve bazı İskandinav Ülkeleri dışında bütün ülkelerde sosyal güvenlik garantisi sağlamanın temel yöntemi olarak benimsenmiştir. Finansmanın primlerle sağlanması en önemli avantajıdır. Bunun yanında; devlet tarafından kurulması ve devletin garantör olması, finansmana katılan tarafların karar ve yönetim süreçlerinde yer alması, ödenen primlerle sağlanan haklar arasında bir ilişki kurması, bütün bunların ötesinde herkesin kapsama girme zorunda olması en önemli özellikleridir.

Özel sigortalar, sosyal sigortalara aynı teknik üzerine inşa edilmiş kurumlar olmakla birlikte; isteğe bağlı olmaları, ödenen primle sağlanan fayda arasında çok güçlü bir bağ kurulduğu için geliri yeniden dağıtma fonksiyonunun olmaması, yalnızca katılanların prim ödemesi, sigorta şirketlerinin kâr amacı gütmemesi, kapsama alırken yaş, cinsiyet ve sağlık durumu gibi farklılıkları esas alarak risk farklılaştırmasına gitmesi özel sigortaları sosyal sigortalardan ayıran özelliklerdir. İki teknik arasındaki temel farklar, sosyal sigortaların niçin özelleştirilemeyeceğinin de cevabını oluşturmaktadır.

Sosyal sigortaların kişiler bakımından kapsamını açıklamak.

Sosyal sigortalar, primli rejimler olarak adlandırıldığı için mutlaka çalışan, geliri olan ve prim ödeyebilecek kişiler sigortalı olabilir. Ancak, bu sınırlandırma sosyal güvenliğin herkesi kapsama alma hedefine çok aykırı değildir. Çünkü sosyal sigortalar primi çalışan kişiden alır ancak koruma garantisini prim ödeyen sigortalının eşini, çocuklarını ve hatta ana-babasını da kapsama alacak şekilde geniş tutar. Buna rağmen, çalışmayan ve geliri olmayanlarla yetersiz geliri olanlar bakımından ortaya çıkan kapsam boşluğu, vergilerle finanse edilen kamu sosyal güvenlik harcamaları ile giderilir.

Sosyal sigortalar, bütün çalışanları kapsama almayı hedeflemekle birlikte mali ve idari bakımdan bu mümkün değilse; sanayi sektöründen başlayarak bağımlı çalışanları önce kapsama alır. Bunu hizmetler ve tarım sektörü takip eder. Aynı şekilde, şehirlerde büyük işyerlerini öncelikle, tarımda ve kırsal kesimdekileri daha sonra kapsama alır.

Sosyal sigorta sisteminin sağladığı sosyal güvenlik garantisinin kapsamını özetlemek.

Sosyal güvenlik ve sosyal sigortalar, çalışma gücü kaybı, gelir kesilmesi ve gider artışı ile ilgili zararları karşılar. Sigorta kolları açısından bu zararları ve sağlanan garantiyi değerlendirmek gerekirse: Hastalık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, malullük sebebiyle ortaya çıkan çalışma gücü kaybını karşılamak için sağlık hizmeti temin eder. Hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları ile işsizlik sebebiyle ortaya çıkan geçici süreli gelir kaybını telafi etmek üzere iş göremezlik ödeneği sağlar. Malullük, yaşlılık ve ölüm gibi uzun vadeli tehlikeler hâlinde sigortalılara veya ölmüşse hak sahiplerine bu durumları devam ettiği müddetçe gelir veya aylık bağlar. Ailenin sahip olduğu çocuk dolayısıyla karşılaştığı gider artışı aile ödenekleri sigortasından çocuk parası ile karşılanır. Sosyal sigortalar, bir veya birkaç defa ortaya çıkan harcamalar (süt parası, doğum parası, cenaze parası, yol masrafları gibi) nakdi ödemelerde bulunur.

Kendimizi Sınavalım

- Sosyal güvenlik terimi **ilk** defa hangi ülkede çıkarılan bir Kanunda kullanılmıştır?
 - Almanya
 - İngiltere
 - Avusturya
 - Amerika Birleşik Devletleri
 - Fransa
- Aşağıdakilerden hangisi ILO'nun Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesinde yer alan sosyal güvenlik tehlikelerinden **biri değildir**?
 - Malullük
 - Bakım ihtiyacı
 - İşsizlik
 - Analık
 - İş kazaları ve meslek hastalıkları
- Aşağıdakilerden hangisi, geleneksel sosyal güvenlik tekniklerinden biri olarak **değerlendirilemez**?
 - Aile içi yardımlaşma
 - Bireysel tasarruflar
 - Dini sosyal yardımlar
 - Vakıflar aracılığıyla yapılan yardımlar
 - Kamu sosyal güvenlik harcamaları
- Aşağıdakilerden hangisi, bir sosyal güvenlik sisteminin kapsamında olanlar için tamamlayıcı sosyal güvenlik yöntemi olarak değerlendirilebilir?
 - Özel sağlık sigortası kapsamında doktora muayene olma
 - Analık sigortasından süt parası alma
 - İşsizlik sigortasından ödenek alma
 - Malullük sigortasından rehabilitasyon hizmetleri alma
 - Ölen sigortalının hak sahiplerine aylık bağlanması
- Almanya'dan sonra **ilk** sosyal sigortaları kuran sanayileşmiş Avrupa ülkesi aşağıdakilerden hangisidir?
 - İngiltere
 - Fransa
 - Rusya
 - Avusturya
 - Belçika
- Aşağıdakilerden hangisi sosyal sigortaların özelliklerini yansıtan ilkelere **biri değildir**?
 - Zorunluluk ilkesi
 - Finansmana katılım ilkesi
 - Özerk yönetim ilkesi
 - Kamu sigortası olma ilkesi
 - Karşılıksız olma ilkesi
- ILO'nun Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesine göre, bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin varlığından bahsedebilmek için toplam nüfusun en az % kaç kapsama alınmış olmalıdır?
 - 10
 - 20
 - 30
 - 40
 - 50
- Aşağıdaki sigorta kollarından hangisi, ülkelerin siyasi rejimi ve gelişmişlik seviyesi dikkate alınmaksızın, hemen hemen bütün ülkelerde var olan sigorta koludur?
 - İşsizlik sigortası
 - Analık sigortası
 - Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası
 - Aile ödenekleri sigortası
 - Bakım sigortası
- Aşağıdakilerden hangisi, hastalık sigortasından sağlanan sosyal güvenlik haklarından **biri değildir**?
 - İlaç ve iyileştirme araçlarının temini
 - Protez araç ve gereçlerinin temini
 - Yurt içinde veya yurt dışına sevkle ilgili masrafların karşılanması
 - Sigortalıya çalışamadığı günler için ödenek verilmesi
 - Sigortalıya aylık bağlanması
- Aşağıdakilerden hangisi işsizlik sigortasından sağlanan haklarla ilgili özelliklerden biri olarak **değerlendirilemez**?
 - İşsiz kalmadan önce belirli süre prim ödemiş olma
 - Kendi istek ve iradesi dışında işsiz kalma
 - İşverenin işten çıkarması
 - İşsizlik süresi uzadıkça işsizlik ödeneğinin miktarının artırılması
 - İşsizlik sigortası ödenekleri ile prim ödenen süre arasında ilişki kurulması

Yaşamın İçinden

“

Ahmet Ağar: Emekliye Bu Zulüm Niye?

Ülkemizde oluşumundan beri sıkıntılar çeken Sosyal Güvenlik Kurumu meseleleri hakkında bu konunun uzmanlarından Sosyal Güvenlik Müşaviri Ahmet Ağar'dan çarpıcı açıklamalar geldi. Bugüne kadar sosyal güvenlik dendiğinde aklımıza gelen ne zaman emekli olabilirim? Sorusunun dışında da soruların ve sorunların olduğunu vurgulayan Ağar, bunlardan 1. önemli konunun Sosyal Güvenlik Destek Priminin kesilmesi konusu olduğunu söylüyor. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sorunları ve bu kapsamda vatandaşlarımızdan gelen sorularla ilgili olarak Müşavir Ahmet Ağar ile yaptığımız çarpıcı röportaj:

Sosyal Güvenlik denince ya da Sosyal Güvence denince vatandaşın aklına ne gelmeli sizce? Bu konunun uzmanı olarak neler anlatmak istersiniz?

Sosyal güvenlik denince akla önce tabi ki kısa adıyla SGK, yani Sosyal Güvenlik Kurumu gelmeli. Çünkü SGK Kurumsal bir kimliktir ve anayasada ifadesini bulan sosyal devlet onunla vücut bulmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik ve sosyal güvence ile SGK kavramı özdeştir. Ayrıca güvence altına alınan risklerin gerçekleşmesi durumunda devlet güvencesidir, devletin şefkat elidir. İnsanlar hastalıkta ve sağlıkta, gençken veya yaşlı iken, ölüm anında bile bu Kavrama ve bu Kuruma bağlıdır.

Ayrıca Sosyal Güvenlik denince, akla, çocuk daha anne karnında iken başlayan ve öleceği tarihe kadar devam eden ve herkesin içinde bulunduğu yaşamın bir parçası olarak akla gelir. Sosyal güvenlik, her kesin ve her kesimin doğumundan ölümüne kadar yaşamı boyunca ihtiyaç duyduğu bir sistemin de adıdır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun vatandaşlara, bizlere sunduğu hizmetler konusunda bize neler söylemek istersiniz? Bu konuda kurumun eksikliklerinden de bize örnekler verebilir misiniz? En azından sizin gördüğünüz kadarıyla.

Yukarıda belirttiğim üzere sosyal güvenlik bir risk yönetimidir. Bu riskler; hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, işsizlik, yaşlılık, malullük ve ölüm'dür. Bahse konu riskler gerçekleşmeden önce insanlar sigorta primi, genel sağlık sigortası primi, sosyal güvenlik destek primi adları altında prim ödeyerek bu sisteme dâhil olurlar. Çalışanlar; işçiler, esnaflar ve memur kavramlarını ifade eden 4/a, 4/b ve 4/c maddeleri ile güvence altındadır. Ayrıca isteyen herkes çalışmadan da isteğe bağlı sigorta primi ödeyerek hem emekli

olabilmekte ve sağlık güvencesine kavuşabilmektedir.

Yukarıda gündeme gelmesi gerekir dediğiniz Sosyal Güvenlik Destek Primi konusunu açabilir misiniz? Nedir bu mesele vatandaş bu konunun neresinde?

Emeklilerden kesilmekte olan Sosyal Güvenlik Destek Primi ile ilgili konu şöyledir:

- 1- Bilindiği gibi, sosyal güvenlik kurumlarından emekli aylığı almakta iken, emekli aylığı ile geçinemediği için sigortalı bir işte çalışanlardan, aldıkları ücretleri üzerinden % 30 oranında SGDP (Sosyal Güvenlik Destek Primi) kesilmektedir. Bu prim % 7,5 işçi hissesi, % 22,5 işveren hissesi olarak kesilmekte ve SGK'ya ödenmektedir.
- 2- Emekli olduktan sonra boş oturmak istemeyip, bir bakkal, manav vs. dükkânı açarak kendi nam ve hesabına bağımsız olarak çalışanlardan, SGK'dan almakta oldukları emekli aylıklarından her ay % 15 oranında SGDP kesilmektedir.
- 3- Yine emekli olduktan sonra bir şirket kuran veya kurulu bir şirkete ortak olanların da almakta oldukları emekli aylıklarından diğerleri gibi % 15 oranında SGDP kesilmektedir.

Emekli iken gerek kendi adına bağımsız çalışan ve gerekse bir şirket ortağı olarak çalışanlar arasında olsun yüzlerce, binlerce işçi çalıştırmak suretiyle istihdam yaratan, milyonlarca sigorta primi ve vergi ödeyen insanlar ve şirketler vardır. *Kendilerine hiçbir yarar sağlamadığı hâlde, sırf çalıştıkları için emekli aylıklarından SGDP adı altında kesinti yapılması yanlış ve büyük bir haksızlıktır.*

Ancak, çalışan emeklilerden Sosyal Güvenlik Destek Primi adı altında kesilen bu primin, iş kazası ve meslek hastalığı hâli hariç, hiçbir maddi yararı bulunmamakta ve geleceğe ait bir faydası veya avantajı da olmayacaktır.

Bu bakımdan, emekli iken çalıştığı için aylıklarından ve ücretlerinden kesilen Sosyal Güvenlik Destek Primi, bir nevi "Emekliye Cezalandırma Primi" niteliğindedir. Oysaki, yapılması gereken şey, çalışan ve üreten emeklileri cezalandırmak değil, bilakis maddi yönden taltif ederek, çalışmaya ve üretmeye teşvik etmektir. Böylece, bir yandan istihdamın ve üretimin artması ve bir diğer yandan da işsizliğin azalmasında olumlu sonuçlar sağlanmış olacaktır.

Emeklilerden Kesilen SGDP İş Kazaları Hariç Hiç Bir Yarar Sağlamıyor:

Şöyle ki;

- Hastalanmaları veya kadın işçinin doğum yapması nedeniyle istirahatlı/raporlu oldukları günlere ait **istirahat parası** (geçici iş göremezlik ödeneği) ödenmez.
- Sosyal Güvenlik Destek Primi ödenmiş süreler, **sigortalılık süresinden sayılmaz**
- Bu çalışma süreleri **hizmetlerin birleştirilmesinde dikkate alınmaz**,
- SGDP olarak ödenen bu **primlerin toptan ödemesi yapılmaz, yani geri verilmez.**
- İşyerinden ayrıldıktan kişiye veya ölümünden sonra hak sahiplerine **iade edilmez.**

Peki % 30 ve % 15 oranlarında alınan bu primler ne işe yara ve neye faydası var?

SGDP adı altında alınan bu primler, sadece ve sadece, çalışırken meydana gelecek iş kazası veya meslek hastalığı haklarından yararlanmak için gereklidir ve bunun için alınmaktadır.

Mademki, alınan SGDP iş kazası veya meslek hastalığı haklarından yararlanmak için alınan bir primdir. O hâlde, 5510 sayılı Kanunda iş kazası ve meslek hastalığı primi olan ve yapılan işin iş kazası ve meslek hastalığı bakımından gösterdiği tehlikenin ağırlığına göre % 1 ila % 6,5 oranlarında alınması gerekir. Aksi takdirde, emekli olup çalışanlardan % 15 ve % 30 oranlarında alınmakta olan Sosyal Güvenlik Destek Priminin neye karşılık alındığının tatmin edici bir izahı yapılamaz.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d	Yanıtınız yanlış ise “Terim Olarak Sosyal Güvenlik” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. b	Yanıtınız yanlış ise “Tehlikelerle Mücadele Ve Sosyal Güvenlik” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e	Yanıtınız yanlış ise “Geleneksel Sosyal Güvenlik Yöntemleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise “Sigorta Kolları İtibarıyla Kapsam” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Sigortaların Tarihi Gelişimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. e	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Sigortaların Özelikleri ve Özel Sigortalar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise “Kişiler Bakımından Sosyal Sigortaların Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise “Ünite İçinde Yer Alan 5.2 Numaralı Tabloyu” yeniden gözden geçiriniz.
9. e	Yanıtınız yanlış ise “Hastalık Sigortası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. d	Yanıtınız yanlış ise “İşsizlik Sigortası” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Kaynak: <http://www.odatv.com/emekliye-bu-zulumiye-0901121200> (Erişim Tarihi 17.01.2012)

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Geniş anlamda sosyal güvenlik, yalnızca (hastalık, iş kazaları, yaşlılık ve ölüm gibi) belirli sosyal risklere karşı değil, sebebi ne olursa olsun fertler ve aileleri için muhtaçlık ve yoksulluk yaratan her türlü sebebe karşı koruma garantisi sağlar.

Sıra Sizde 2

ILO, 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi'nde 9 sosyal güvenlik tehlikesi belirtmiştir. Bunlar; hastalık (tedavi edici hizmetler ve gelir kesilmesi olarak 2 ayrı tehlike olarak kabul edilmektedir), iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve çocuk sayısına bağlı olarak aile gelirinin yetersizliği şeklinde sıralanmıştır.

Sıra Sizde 3

Sosyal güvenlik teknikleri, bireysel ve toplu (kollektif) teknikler olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel teknikler insanların kendi idareleriyle ve isteyerek kendi sosyal güvenliklerini sağlamak için geliştirdiği teknikleri, toplu teknikler ise toplum olarak bir arada yaşamanın gereği olarak karşılıklı yardımlaşma ve iş birliği esasına dayanarak geliştirilen teknikleri oluşturur.

Sıra Sizde 4

Kamu sosyal güvenlik programları insanlara yaşadıkları toplum içinde insan haysiyetine yaraşır seviyede bir sosyal koruma sağlarlar. Bazı insanlar çalışırken sahip oldukları standardı korumak isteyebilirler ve kamu programlarının garantisini yetersiz görebilirler. Devletçe sağlanan sosyal güvenlik garantisinin üzerine çıkmaya yönelik her ilave tedbir tamamlayıcı sosyal güvenlik garantisi sağlar ve insanların alıştıkları hayat standardını hastalık ve yaşlılık dönemlerinde de devam ettirmelerine imkân verir.

Sıra Sizde 5

ILO, küreselleşmenin ortaya çıkardığı işsizlik artışı, gelir dağılımının bozulması ve yoksulluğun artması gibi temel sosyal politika sorunlarının çözümünde sosyal güvenliği en kapsamlı sosyal politika aracı olarak görmektedir.

Sıra Sizde 6

Almanya, sanayileşme tecrübesini İngiltere'den ve diğer Kıta Avrupası ülkelerden daha yoğun yaşamasına rağmen devletçi sosyal politikalar uygulayan ilk ülkedir. Sosyal sigortaların ilk defa bu ülkede kurulması da bu devletçi politikaların sonucudur.

Sıra Sizde 7

Sosyal sigortaların özerk yönetim ilkesi, sistemin içinde yer alan sosyal tarafların sosyal sigorta kurumlarının yönetimine katılmasını ifade eder. Sosyal sigortaların genel kurulları ve yönetim kurullarında devlet temsilcilerinin yanı sıra sigortalılar ve işverenlerin de temsilcileri yer alır. Hangi sosyal tarafın ne oranda ve nasıl temsil edileceği bir ülkeden diğerine değişir ancak mutlaka üç tarafında yönetimde yer aldığı bir yapı vardır.

Sıra Sizde 8

İhtiyaç faktörüne göre, kendilerini tehlikelerin zararlarından korumada en zayıf ve güçsüz olanlar öncelikle kapsama alınır. Buna göre bağımlı çalışanlar bağımsız çalışanlara göre; küçük işyerlerinde düşük ücretle çalışanlar büyük işyerlerinde yüksek ücretle çalışanlara göre ve sendikasıız işçiler sendikalı ve toplu sözleşme hakkına sahip olan işçilere göre daha önce kapsama alınırlar.

Sıra Sizde 9

Yaşlılık sigortası, sosyal sigortaların en fazla sayıda kişiye aylık bağladığı ve en fazla harcama yapılan sigorta kolunu oluşturur. Sistem mali krize girdiği zaman maliyetleri azaltmak için önce bu sigorta kolunun harcamalarını azaltan müdahaleler yapılır ve bu da genellikle emeklilik yaşının yükseltilmesi şeklinde kendini gösterir.

Sıra Sizde 10

İşsizlik sigortasına yönelik en önemli eleştiri, işsizlik ödeneği alanların bir daha çalışmak istememesi ve tembelliği teşvik etmesidir. Bunu önlemek için alınan tedbirlerden biri de ödenek süresi uzadıkça miktarını azaltmak, geliri azalan kişinin iş piyasasına dönme isteği ve arzusu canlı tutmaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Alper, Yusuf (2014). **Sosyal Güvenlik**, Bursa: Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Alper, Yusuf (2020), **Sosyal Güvenlik**, (Ed. A. Tokol, Y. Alper-) Sosyal Politika, Dora Yayınevi. Bursa.
- Arıcı, Kadir (1999). **Sosyal Güvenlik**, Ankara: Tes-İş Sendikası Eğitim Yayınları.
- Dilik, Sait (1991). **Sosyal Güvenlik**, Ankara: Kamu İşverenleri Sendikası.
- Dilik, Sait (1998). "Sosyal Güvenlikte Yeni Bir Sigorta Kolu: Bakım Sigortası" **Kamu-İş Dergisi**, Ocak, Cilt:4, Sayı:3.
- Gerek, Nüvit. (2010), **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza ve Caniklioğlu, Nurşen (2010). **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul: Beta.
- ILO (2021), www.ilo.org/socialprotection.
- ILO. (1984). **Introduction to Social Security**, Geneva: International Labour Organisation, Third Edition.
- ILO. (2001), **Social Security: A New Consensus**, Geneva: International Labour Organisation.
- ILO. (2011), **World Social Security Report 2010/11: Providing coverage in times of crisis and beyond**, Geneva: International Labour Organisation.
- ILO (2017), **World Social Protection Report 2017-19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals**, ILO.
- Oğlak, Sema. (2007); **Evde Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası: Ülke Örnekleri ve Türkiye**, İskenderun: İskenderun Belediyesi Kültür Yayınları: 6.
- SSA (2020), Social Security Throughout the World. 2017-2019. <https://www.ssa.gov/policy/docs/prog-desc/ssptw/>
- Seyyar, Ali (2005), **Sosyal Güvenlik Terimleri: Ansiklopedik Sözlük**, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Tuna, Orhan, Yalçıntaş, Nevzat (1981). **Sosyal Siyaset**, İstanbul: Der Yayınları.
- Tuncay, Can ve Ekmekçi, Ömer (2008), **Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları**, İstanbul: Legal.
- TÜRK-İŞ (1995), **Sosyal Güvenlik: İşçi Eğitim El Kitabı**, Ankara (Çeviri) Uluslararası Çalışma Örgütü.
- United Nations (2020) Human Development Report 2020, The Next Frontier, United Nations, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>
- Yazgan, Turan (1977), **Görüşler: Sosyal Güvenliğimiz**, İstanbul: Kutsun Yayınevi.
- Yazgan, Turan (1992). **İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kutay Yayınları.
- Yazgan, Turan (1977). **Sosyal Sigorta**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Yayın No: 402.
- www.ilo.org
- www.ssa.gov
- www.wikipedia.org.